

PLA DE DINAMITZACIÓ DEL PATRIMONI CULTURAL DE TERRASSA

ÍNDEX

1. Introducció	
1.1. El patrimoni cultural	04
1.2. El patrimoni cultural a Catalunya	05
1.3. El patrimoni cultural a Terrassa	07
2. El patrimoni dins la cultura terrassenca	
2.1. Un petit anàlisi del que diuen els documents més recents	11
2.2. Full de ruta de la Cultura	12
2.3. El Pla de Màrqueting Turístic de la província de Barcelona	15
2.4. El Pla de Desenvolupament Turístic de Terrassa	16
2.5. Alguns indicadors de vitalitat i interacció	17
2.6. Qui utilitza i visita els centres patrimonials?	18
3. El patrimoni cultural i l'economia	
3.1. L'economia del patrimoni històric	22
3.2. La Carta de Brussel·les	25
3.3. La crisi econòmica, el patrimoni cultural i els museus	26
3.4. Les noves economies i el patrimoni cultural	28
4. La "utilitat" de la cultura i del patrimoni cultural	
4.1. La dimensió educativa del patrimoni	29
4.2. Com el patrimoni cultural pot contribuir a la cohesió social	30
5. El segle XXI	
5.1. Un possible nou model	33
5.2. La cultura també és un sector econòmic	34
5.3. Turisme i patrimoni cultural	35
5.4. Reflexions al voltant del Full de Ruta de la Cultura	38
5.5. Proposta de reordenació	41
5.6. Concrecions	42
Bibliografia	47

“Els nous reptes que es planteja la societat del segle XXI reclamen del patrimoni cultural que exerceixi el paper que li confereix ser tant un recurs per a la cultura com un capital econòmic.

La primera de les funcions està relacionada amb la construcció de les identitats socials, amb valors simbòlics, amb el servei a l'educació i a la ciència, amb l'estímul de la consciència ciutadana o amb els valors sensitius i de gaudi.

Com a capital econòmic, el patrimoni està relacionat amb la inserció en el sistema productiu, incloent-hi la generació de rendes o fins i tot de llocs de treball i, particularment, amb la inserció en el teixit local mitjançant la participació en el desenvolupament regional.

Totes dues posicions indiquen que al patrimoni cultural li correspon un paper en la transformació de la societat. Assolir que aquestes demandes socials siguin canalitzades correctament i promoure la relació entre patrimoni i societat és un objectiu de tutela i, per tant, és un treball que ha d'ocupar un espai significatiu en les tasques de gestió de l'administració cultural.”

Extret de: Margarita Sánchez Romero, Sandra I. Rodríguez de Guzmán Sánchez, Joaquín Hernández de la Obra. *Societat i patrimoni: Polítiques públiques. Revista Treballs d'Arqueologia*, UAB, 2012)

“En un període de globalització rampant, migració massiva, i diversitat creixent en societats de gairebé tot arreu, és temps de considerar el paper de la cultura i l'aprenentatge del patrimoni en el desenvolupament socioeconòmic de les comunitats, el seu sentit d'identitat i de cohesió, i la qualitat de vida de la gent.”

Kearns, Peter: *Heritage, Regional Development and Social Cohesion*. Östersund, 2010

“Entenem per patrimoni històric la “col·lecció d'objectes tangibles i elements intangibles relacionats amb el desenvolupament cultural d'una societat, que provenen de les generacions passades i que són estimats pels individus contemporanis no només pels seus valors estètics o per la seva utilitat, sinó també com una expressió del desenvolupament cultural d'una societat”

Koboldt, Ch. (1997): «Optimizing the Use of Cultural Heritage», a: Hutter, M. y Rizzo, I (1997) *Economic Perspectives on Cultural Heritage*, MacMillan Press, Londres.

1.Introducció

Terrassa és de les ciutats i territoris que disposa de més i més diversos testimonis patrimonials de la seva evolució al llarg del temps. Des de la prehistòria, amb els jaciments paleontològics de Vallparadís, la cultura ibera, els romans els visigots, sarraïns i cristians, la importància del món medieval i de l'entorn agrícola... I la revolució industrial, el món del tèxtil, i l'etapa modernista.

Tots aquests moments de l'evolució han deixat testimonis de gran riquesa i diversitat patrimonial que, afortunadament, han arribat fins als nostres dies. Moltes institucions i persones, al llarg dels darrers segles i en l'actualitat, han treballat per a la seva salvaguarda, fent així possible que hagin arribat fins als nostres dies.

Edificis, documents, teixits, llibres, objectes d'ús quotidià i paisatges de temps passats ens acompanyen i ajuden a comprendre la ciutat on vivim i treballem i ens donen l'impuls necessari per, a partir del nostre passat i la nostra realitat, bastir el nostre futur col·lectiu.

Com es preserva, s'utilitza i difon el patrimoni cultural d'una comunitat és un dels puntals que reafirma la consciència col·lectiva de pertinença.

Aquest document pretén reflexionar i dibuixar unes línies de treball en relació al patrimoni terrassenc en general, i del patrimoni cultural municipal en concret.

1.1. El patrimoni cultural

La UNESCO defineix el patrimoni cultural com el llegat cultural propi del passat d'una comunitat, amb el qual aquesta viu en l'actualitat i que transmet a les generacions futures.

Però el patrimoni cultural és un concepte subjectiu i dinàmic que no depèn tant dels objectes o béns com dels valors que la societat els hi atribueix en cada moment de la història i que determinen quins béns són els que cal protegir i conservar per a la posteritat.

La definició de patrimoni, en el seu sentit històric i artístic té els seus orígens en el Renaixement, quan es buscava recuperar el món clàssic. Però és a partir del segle XIX, amb l'interès creixent per l'Edat Mitjana i la destrucció de monuments per les contínues desamortitzacions i reformes urbanes, quan es comença amb la valoració i recuperació dels monuments des de les institucions, sota els principis del romanticisme i la presa de consciència política de les burgesies nacionals. En l'Espanya del XIX, aquesta discussió s'emmarcava en una història de destrucció de monuments deguda a la Guerra de la Independència (1808-1814), la fi del Trienni Liberal (1823) i les successives desamortitzacions (1823, 1835 i 1856). Aquestes darreres van afectar especialment les propietats de l'Església, que era la propietària de la majoria de terres i dels edificis importants de les ciutats (esglésies, monestirs, hospitals, escoles).

L'actual concepte de patrimoni s'estableix a partir del segle XX. Abans se'l denominava com a monuments i només les obres construïdes i de valor històric - artístic.

L'evolució del concepte de patrimoni incorpora tres principis: per una part estableix mecanismes de conservació; per altra, els seu valor no es basa només en criteris estètics o històrics, sinó en ser un reflex de la cultura; i finalment, considera aquests béns herència i propietat d'un poble, és a dir, un llegat comú.

A principis del segle XX, la preocupació internacional per la conservació del patrimoni va ser deguda en gran part a la destrucció que estava sofrint. El patrimoni havia de ser protegit més enllà de les seves fronteres polític - administratives. La Guerra Civil espanyola (1936-1936) i la Segona Guerra Mundial (1939-1945) aturen l'incipient protecció del patrimoni.

Quan el 1945 es funda la UNESCO es veu la necessitat de crear un òrgan exclusiu que s'ocupi del tema, malgrat que va trigar 27 anys en constituir-se. El ràpid creixement urbà durant l'etapa de desenvolupisme (1950-1970) va tenir un impacte negatiu pel patrimoni. Fins el 1972, en la Convenció per a la Protecció del Patrimoni Mundial Cultural i Natural no es van establir criteris de gestió i intervenció en el patrimoni que avui en dia continuen actualitzant-se i sent un referent ineludible. (Maricarmen Tapia Gómez. Arquitecte, Doctora en Urbanisme. Universitat Politècnica de Catalunya).

En aquest document ens decanem per la definició que en fa el Dr. Christian Koboldt, economista anglès: "Col·lecció d'objectes tangibles i elements intangibles relacionats amb el desenvolupament cultural d'una societat, que provenen de les generacions passades i que són estimats pels individus contemporanis no només pels seus valors estètics o per la seva utilitat, sinó també com una expressió del desenvolupament cultural d'una societat"

1.2. El patrimoni cultural a Catalunya

A Catalunya, a partir de la Renaixença, diverses entitats i institucions engeguen iniciatives de recuperació i conservació de monuments i bens mobles i es creen les primeres col·leccions i dels primers museus.

Les especials característiques de la història contemporània de Catalunya han determinat la proliferació de museus locals que, en la seva immensa majoria, "han estat fruit de l'activitat de l'activitat d'entitats culturals, associacions, grups parroquials, col·lectius d'aficionats, o de col·leccionismes individuals" (Marcet, Pardo, Solias, 1987).

Excloem d'aquesta breu evolució els museus de la ciutat de Barcelona i ens centrem especialment en els museus locals, la gran majoria de titularitat municipal.

A partir de 1979 s'inicià el camí institucional per a la recuperació de la memòria com a bé col·lectiu. Els anys que van des de l'arribada de la democràcia fins a finals dels vuitanta són testimoni de l'aparició o transformació d'un munt d'iniciatives cíviques i públiques a favor de la recuperació de les arrels de la comunitat. En aquest marc, els museus locals de titularitat municipal es van convertir en importants instruments de gestió i difusió del patrimoni cultural català.

Durant el període 1890 -1990 i amb un esforç financer municipal considerable –i una major o menor col·laboració de la Generalitat-, els museus locals es renovaren, crearen o re - fundaren. I es van professionalitzar. Es consolida una nova concepció del patrimoni, integrat en el conjunt de les polítiques culturals de la ciutat i com a eina dinamitzadora del territori.

El 1990 s'aprova la Llei de Museus i el 1993 la Llei del Patrimoni Cultural Català, però tant una com l'altra no van atendre excessivament les polítiques locals de patrimoni.

Al llarg dels anys noranta els museus van anar evolucionant i intentaren consolidar i fer viables les línies de treball encetades, apostant per nous models de cooperació i intentant treballar unes polítiques patrimonials autosostenibles, tant des del punt de vista social com econòmic.

Així, el museu local es va concretar com un equipament cultural especialitzat, que vetllava per la correcta regulació de les activitats relacionades amb la conservació del patrimoni cultural local i com a centre promotor de la memòria de la seva comunitat.

És aleshores quan apareixen, arreu del país, processos de transformació dels conceptes estàtics del patrimoni cultural, evolucionant cap a veritables motors de canvi social i econòmic en el territori.

Els museus locals, al llarg dels anys dos mil, de forma força desigual, han maldat per aconseguir l'acompliment de les diverses lleis vinculades amb la protecció del patrimoni cultural, per a la seva promoció i difusió efectiva, el nivell d'ús i accés públic i, finalment, per la planificació estratègica.

“La planificació estratègica en matèria cultural resulta clau per orientar les polítiques culturals vinculades al patrimoni. Així, en funció de les prioritats en matèria de planificació, trobem des de municipis que actuen basant-se en un treball estratègic previ molt acurat com a base prèvia a qualsevol actuació, fins a aquells que es centren en un nivell més operatiu, sense un treball tant centrat en aquest nivell estratègic. Els recursos disponibles juguen un paper clau en aquesta definició (3)

En aquests moments, Catalunya compta amb 113 museus i 405 col·leccions reconegudes i registrades per la Generalitat. El Departament de Cultura considera que 518 centres són massa i, sobre tot, no tots són sostenibles.

El març de 2012, el Departament de Cultura feia públic el document “Bases del nou Pla de Museus de Catalunya”, amb l'objectiu de reordenar el sector i creava unes “constel·lacions” que vinculaven tots els museus en quatre museus nacionals.

El juliol del 2013 es creava l'Agència Catalana de Patrimoni Cultural. Segons Àngels Montañés, “l'agència neix inspirada en el National Heritage, just quan a Anglaterra està en crisi i es decanta cap a una fundació que privatitzarà més el patrimoni”.

Aquest interès per recuperar el patrimoni és un reflex del procés de recuperació de la pròpia història.

1.3. El patrimoni cultural a Terrassa

El 2004, per tal de celebrar el cent aniversari de la creació del Patronat de Museus i Arxius Municipals, el Museu de Terrassa va editar Història del patrimoni museístic de Terrassa (1904 – 2004), obra de Neus Peregrina i Pedrola.

Tal i com es descriu en aquesta publicació, els inicis de la sensibilització de la societat terrassenca envers el patrimoni foren similars als de la resta de Catalunya, iniciant-se a finals del segle XIX.

Un seguit d'iniciatives de particulars i col·lectius, públics i privats sensibles al patrimoni són l'origen de les col·leccions que donarien lloc als museus. Col·leccions d'història natural, de màquines i d'aparells de física i de química constituïren el que va ser el primer Museu del Real Colegio Tarrasense el 1889.

En unes pinzellades cronològiques, les principals dates serien:

- 1891: Enderroc de les cases del Castell Plau. Josep Soler i Palet demana a l'Ajuntament de conservar-ne les restes
- 1892: L'Ajuntament, a instància de Josep Soler i Palet, acorda de crear un museu arqueològic i ubicar-lo al convent de Sant Francesc
- 1904: S'agrega el municipi de Sant Pere al de Terrassa i les Esglésies de Sant Pere passen a ser la prioritat de la conservació del patrimoni. I l'Ajuntament aprova la creació del Patronat de Museus i Arxius Municipals, que s'acabaria anomenant Junta Municipal de Museus, Arxius i Biblioteques.
- 1906: Josep Puig i Cadafalch inicia les excavacions a les Esglésies de Sant Pere
- 1918: Es restauren els retaules gòtics
- 1919: Josep Soler i Palet llega la seva col·lecció artística particular, juntament amb la seva biblioteca i la seva casa pairal.
- 1921: Es contracta una persona per mantenir les Esglésies i atendre les visites
- 1929: Es publica Les Esglésies Romàniques de Sant Pere de Terrassa, pel Centre Excursionista i el Club Muntanyenc de Terrassa.
- 1931: Les Esglésies de Sant Pere són declarades Monumento Histórico-Artístico Nacional.
- 1932: Es crea l'Arxiu Històric de Terrassa
- 1936: Es produeix la destrucció d'una part important del patrimoni moble i immoble, bàsicament religiós i també de l'Arxiu Notarial. Josep Rigol és nomenat delegat del comissari general de Museus de la Generalitat de Catalunya.
- 1939: Exposició a les Esglésies de Sant Pere, de les obres salvaguardades durant la Guerra Civil i retorn dels bens incautats als seus propietaris.
- 1944: El Castell Cartoixa de Vallparadís és declarat Monumento Histórico Nacional i el 1947 és adquirit per l'Ajuntament.
- 1946: Es funda el Museu Tèxtil Biosca, sota la tutela de l'Institut Industrial
- 1959: S'inaugura el Museu Municipal d'Art al Castell Cartoixa de Vallparadís. L'Ajuntament compra la Masia Freixa.

1960: Josep Biosca cedeix la propietat del Museu Tèxtil Biosca a l'Ajuntament

1969: La Diputació de Barcelona i l'Ajuntament de Terrassa creen el Museu Provincial Tèxtil.

1970: S'inaugura el Museu Provincial Tèxtil en un edifici de nova planta, la seva actual seu.

1971: L'Ajuntament i la Caixa de Terrassa compren la Casa Alegre de Sagrera.

1973: La Casa Museu Alegre de Sagrera obre les seves portes al públic.

1978: Es crea l'Arxiu Tobella.

1979: Es constitueix l'Associació del Museu de la Ciència i de la Tècnica i de l'Arqueologia Industrial de Catalunya.

1980: Obre les seves portes el Centre Cultural de la Caixa d'Estalvis de Terrassa

1981: La Diputació de Barcelona assumeix totalment la responsabilitat del Museu Tèxtil

1982: Generalitat i Ajuntament creen l'Arxiu Històric Comarcal de Terrassa

1983: La Generalitat de Catalunya compra la fàbrica Aymerich, Amat i Jover.

1987: L'Ajuntament crea la primera plaça de tècnic de museus.

1989: L'Ajuntament aprova el Pla General de Museus d'Àmbit Local de Terrassa

1990: La Llei de Museu declara Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya i el constitueix com entitat autònoma.

1992: Cicle d'exposicions "Terrassa, 100 anys teixint ciutat" amb motiu dels Jocs Olímpics.

1993: Inauguració de la biblioteca pública del Districte 5

1994: S'inaugura l'exposició permanent del Museu de Terrassa al Castell de Vallparadís. Es cedeix la Torre del Palau a l'Ajuntament.

1995: S'inaugura l'edifici de l'Arxiu Històric Comarcal de Terrassa al carrer Pantà

1996: S'inicien les excavacions vinculades amb el Pla Director de les Esglésies de Sant Pere

1998: Es redacta el Pla Director de les Esglésies de Sant Pere. L'Ajuntament aprova el Pla de Biblioteques de Terrassa. S'inaugura la Biblioteca Central de Terrassa

1995: Es crea el Consorci del Centre de Documentació i Museu Tèxtil

2001: Inauguració de la biblioteca pública del Districte 2

2002: S'inaugura el Centre d'Interpretació de la Vila Medieval de Terrassa

2003: El claustre del convent de Sant Francesc s'incorpora al Museu de Terrassa

2006: Inauguració de la biblioteca pública del Districte 6. La Masia Freixa reobre les portes i és visitable.

2007: Inauguració de la biblioteca pública del Districte 4

2009: Reobertura, un cop finalitzades les obres, de les Esglésies de Sant Pere/Seu d'Ègara

2011: Inauguració de la biblioteca pública del Districte 3

2013: La Generalitat crea l'Agència Catalana de Patrimoni.

2014: Entra en funcionament l'Agència Catalana de Patrimoni.

2014: L'Arxiu Històric i Comarcal de Terrassa es trasllada a la nova seu del carrer Baldrich

En aquests moments, la ciutat disposa, així, i segons la terminologia en ús basada en museus registrats per la Generalitat de Catalunya:

- **Museu de Terrassa.** Ajuntament de Terrassa. Museu local organitzat en 5 seccions:
 - Seu d'Ègara/Esglésies de Sant Pere
 - Castell Cartoixa de Vallparadís
 - Casa Alegre de Sagrera
 - Centre d'Interpretació de la Vila Medieval i Torre del Palau
 - Convent de Sant Francesc
- **Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya.** Generalitat de Catalunya. Museu Nacional, cap del Sistema de Museus de Ciència i Tècnica de Catalunya
- **Centre de Documentació i Museu Tèxtil.** Consorci de la Diputació de Barcelona i Ajuntament de Terrassa Museu especialitzat
- **Arxiu Històric Comarcal de Terrassa.** Generalitat de Catalunya i Ajuntament de Terrassa.

En els darrers 20 anys, els grans esforços pressupostaris de l'Ajuntament, amb la col·laboració d'altres administracions, s'han focalitzat en dos grans fites: la xarxa de biblioteques públiques i el Pla Director de les Esglésies de Sant Pere, la recuperació del Teatre Principal i la construcció del nou Arxiu Comarcal, que sumat a la restauració de la Torre del Castell Palau, el Centre d'interpretació de la Vila Medieval, la remodelació de les instal·lacions del Castell Cartoixa de Vallparadís i la restauració del Claustre del Convent de Sant Francesc dibuixen un complex conjunt patrimonial que ens distingeix com a ciutat.

Per la seva banda, la Generalitat de Catalunya centra les seves inversions en dos centres patrimonials: a partir de la compra del Vapor Aymerich, Amat i Jover l'any 1983, en el Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya. També, i a partir de la cessió de l'espai per part de l'Ajuntament, en la creació de l'Arxiu Històric Comarcal (1982, al carrer Pantà) i de la nova seu (inaugurada el 2014) al carrer Baldrich.

La Diputació de Barcelona inverteix en la modernització de les instal·lacions del Museu Tèxtil i en el seu funcionament regular, així com en programes específics i en altres equipaments, com els de lectura pública.

Les actuacions descrites, sumades a l'actuació decidida de recuperació, conservació i difusió dels actius de cada un dels museus, a les actuacions en curs per tal de disposar d'un dipòsit museístic visitable a l'edifici de l'estació de Vallparadís, a l'adequació de nous espais a la Casa Alegre i a la col·lecció d'art local dels Segles XIX i XX, esdevenen el que podem anomenar Capital Patrimonial Terrassenc.

Tots aquests centres elaboren una memòria d'activitats anual i disposen de web amb apartats dedicats a la història, als objectes, serveis, exposicions temporals i permanents, activitats pedagògiques, publicacions... (v. punt 2.5 per les adreces web)

2.El patrimoni dins la cultura terrassenca

Per tal de percebre el paper que, en aquests moments, representen el patrimoni cultural i els centres patrimonials, cal contextualitzar-los en el conjunt de la societat i la cultura terrassenca.

En primer lloc, els compromisos dels dos partits en el govern municipal (PSC – ICV), pel que fa a patrimoni cultural i museus, es concreten en el Pla de Mandat 2011-2015:

- Desenvolupar el Pla de dinamització econòmica del patrimoni històric i artístic, a partir de la candidatura per a obtenir la declaració de la Seu d'Ègara Patrimoni de la Humanitat (Línia 1, Objectiu 14).
- Preservar i difondre el Patrimoni material i immaterial terrassenc cercant complicitats amb la resta d'institucions del país (Línia 2, Objectiu 7)
- Desenvolupar un programa de manteniment dels edificis històrics de titularitat municipal (xemeneia de la bòvila Almirall, lluernari del Mercat de la Independència, coberta de la Sala Muncunill, coberta de l'edifici consistorial, Condicionament Terrassenc, Casa Alegre de Sagrera...) (Línia 2, Objectiu 7)

Una de les accions específiques del Pla de Mandat és la redacció del present Pla de Dinamització del Patrimoni.

Així mateix, i en l'àmbit de la promoció econòmica, es defineix l'objectiu següent:

- Reforçar específicament l'oferta de turisme cultural i industrial i la seva connexió amb l'activitat econòmica (Línia 1, Objectiu 10)

En segon lloc, hem optat per aproximar-nos als documents i processos més recents que, des d'una o altra òptica, tracten el patrimoni cultural.

2.1. Un petit anàlisi del que diuen els documents més recents

Més enllà de les notícies i reportatges que apareixen en els mitjans de comunicació locals, gairebé sempre associats a actes i esdeveniments d'actualitat, en aquests moments el món de la cultura terrassenca es troba immers en un procés de reflexió que també comprèn l'àmbit del patrimoni, el Full de Ruta de la Cultura de Terrassa. En el sí d'aquest procés s'han generat anàlisis, reflexions i propostes a l'entorn del patrimoni cultural.

En l'àmbit provincial i des de Turisme, el desembre del 2010 es presentava el Pla de Marqueting Turístic de la província de Barcelona, que complementava el Pla Estratègic de Turisme de la ciutat de Barcelona i que, entre d'altres aspectes, analitza i categoritza els recursos turístics de la província i dibuixa els eixos de treball de futur.

Així mateix i des de Turisme, a partir d'una proposta al Ple i amb el suport de la Diputació de Barcelona, s'ha portat a terme la redacció del Pla de Desenvolupament Turístic de Terrassa, un anàlisi de l'actual situació turística, dels seus recursos i potencials i unes propostes estratègiques de treball on el turisme cultural n'és un dels principals elements.

D'altra banda i en l'àmbit de país, el juliol del 2013 la Generalitat de Catalunya creava l'Agència de Patrimoni Cultural de Catalunya, fet que afecta directament el Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica i que prioritza les actuacions de turisme cultural de caire patrimonial.

2.2. El full de ruta de la Cultura de Terrassa

El Consell de Cultura va aprovar al desembre de 2010 el document de diagnosi "Full de ruta de la Cultura a Terrassa". El full de ruta presenta una diagnosi de la realitat cultural i enuncia uns eixos estratègics i objectius. El Pacte és el punt de sortida del Llibre Blanc de la Cultura, publicat i presentat públicament el 20 de febrer del 2015.

El Full de ruta de la Cultura de Terrassa (FRCT) estableix tres objectius principals:

- I. Fer de la cultura un projecte compartit entre tots els agents culturals de la ciutat, tot propagant l'esperit de la concertació.
- II. Fer del Consell Municipal de Cultura i de les Arts de Terrassa (CMCAT) l'espai de debat prioritari de les polítiques culturals de la ciutat.
- III. Apostar per la creativitat i la innovació com a base de la cultura feta a Terrassa.

I cinc eixos estratègics:

1. **La capitalitat cultural i la projecció exterior:** es treballarà per potenciar la imatge exterior que es té de Terrassa com a capital cultural, promocionar la riquesa cultural existent de la ciutat i crear noves ofertes atractives a partir dels recursos existents.
2. **La connectivitat cultural:** l'objectiu és conèixer totes les iniciatives i dinàmiques que configuren la realitat cultural de Terrassa ; establir espais de cooperació i col·laboració estables i oberts a tots els agents ; optimitzar els recursos existents i promoure les iniciatives multidisciplinars i amb voluntat d'innovació.
3. **La cultura com a eina de cohesió social:** es pretén dotar als districtes d'espais de centralitat cultural; donar visibilitat de ciutat a les activitats i les dinàmiques culturals de qualitat que es generen als districtes; reflectir la diversitat ciutadana en les festivitats i dinàmiques culturals terrassenques i generar nous públics.
4. **La governança:** el pacte preveu posar en marxa una governança basada en la concertació entre els agents culturals de la ciutat; facilitar recursos públics per a la millora de les condicions dels agents culturals en benefici del bé comú; promoure les noves vies de participació.
5. **La innovació i la creativitat cultural:** la voluntat és consolidar una filosofia creativa i innovadora en l'àmbit cultural; donar suport a iniciatives privades que responguin a criteris d'innovació i creativitat, i promoure l'I+D+i cultural a través d'una major vinculació entre el sector cultural i les institucions de la ciutat que generen cultura de la innovació (centres universitaris, empreses culturals, etc.).

El FRCT té, dins el capítol I, Diagnòstic, l'apartat 2.2.5. dedicat a Patrimoni (pàg 44-46) amb uns subapartats dedicats a "Museus" i un altre a "Divulgació i recerca" (pàg 46), relatiu als arxius. Es fa una descripció dels 3 museus de la ciutat, i incorpora estadístiques de visitants dels darrers 4 anys. En el cas de divulgació i recerca, es descriuen l'Arxiu Històric Comarcal, l'Arxiu Municipal i l'Arxiu Tobella. Així mateix, es descriu l'associació Centre d'Estudis Històrics de Terrassa.

Es troben a faltar associacions i empreses de divulgació i recerca com són el Grup Filatèlic i Numismàtic, l'Agrupació Astronòmica, Pèndulum o les associacions d'amics del mNACTEC i del Museu de Terrassa, entre d'altres.

El FRCT incorpora, també, la relatoria d'una sessió de la Comissió de Patrimoni del 2010. Una de les qüestions tractades i de consens en la sessió va ser l'estratègia patrimonial i la "necessitat d'una política patrimonial amb uns objectius definits i unes línies d'actuació que emmarquin totes les decisions que afectin al patrimoni de la ciutat..." (pàg. 113)

En el capítol 3 del Full de Ruta per la Cultura a Terrassa, Balanç, s'enumeren les deu principals conclusions del diagnòstic, cal destacar pel que fa al patrimoni:

La conclusió núm. 2: "La cultura com aposta estratègica de ciutat, una marca poc visible. El lideratge de la ciutat en la conservació i promoció del patrimoni arquitectònic i industrial beu, sens dubte, de la riquesa d'una història determinada. La Seu d'Ègara, recentment inaugurada, ha permès fer dialogar en un mateix espai des de restes de l'imperi romà a primers vestigis del cristianisme. Es considera que el conjunt de les Esglésies de Sant Pere és una de les joies patrimonials més importants del sud d'Europa. El Museu de Terrassa gestiona aquest espai així com altres indrets d'interès patrimonial de la ciutat (Casa Alegre de Sagrera, Torre del Palau, etc.). Així mateix, Terrassa acull el Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya (mNACTEC), institució que articula les principals polítiques de conservació i de difusió del passat industrial català, tot aprofitant l'important protagonisme que la ciutat va tenir en la configuració d'aquest passat. I també és present el Centre de Documentació i Museu Tèxtil de Terrassa, que explica la cultura tèxtil tan arrelada a la ciutat.

Tots aquests són exemples de com aquests sectors han situat Terrassa en el mapa, amb repercussions que van més enllà de l'àmbit estrictament cultural. Tot i que són exemples de com la ciutat ha aprofitat els seus actius culturals i ha apostat per la seva revalorització, la vertebració de totes aquestes imatges no gaudeix de la suficient visibilitat." (pàg. 58).

La núm. 3: "Terrassa i el seu entorn: una capitalitat cultural exercida?": Terrassa exerceix, des de molts punts de vista, un lideratge clar sobre la seva àrea d'influència propera, sobre el conjunt del Vallès Occidental, sobre l'àrea metropolitana de Barcelona i, fins i tot, sobre el conjunt del país (...) En canvi, pel que fa al lideratge cultural, encara pot anar molt més enllà.

Tot i el nombre i la importància dels equipaments culturals de país de què disposa (mNACTEC, Seu d'Ègara, Centre d'Arts Escèniques de Terrassa-CAET) (...) fins ara no ha exercit de capital cultural dels territoris de referència de forma prou clara. A tot això sovint se li suma que sovint existeixen dificultats de coordinació entre les diverses administracions implicades en la gestió de tots aquests equipaments." (pàg. 58-59)

La núm. 4: "Nous equipaments, nou escenari: En els darrers anys Terrassa ha acabat de completar el seu mapa d'equipaments culturals (...) i, com a espais culturals de gran riquesa patrimonial, cal destacar la reordenació

museogràfica del Conjunt Monumental de les Esglésies de Sant Pere (Seu d'Ègara).

(...) Es tracta de set propostes que implicaran un canvi de dimensió important que situa peces en cada un dels seus àmbits. (...) la Seu d'Ègara és el primer pas de la necessària remodelació de la xarxa patrimonial que articula el Museu de Terrassa (pàg. 60)

La núm. 7 "Més enllà de la suma de les parts: la connexió cultural millorable: Tal i com ja ha quedat apuntat, la suma d'iniciatives culturals que acull la ciutat dibuixa un panorama ric i divers. Iniciatives diverses en els àmbits i en els agents que les impulsen. No obstant, el vincle que s'estableix entre aquestes iniciatives és clarament millorable. (pàg. 63)

A finals de gener del 2013 se celebrà el Congrés de Cultura que, amb la participació de 218 entitats i persones (133 de les quals van presentar propostes) i la presentació d'un total de 329 propostes, donava el tret de sortida del procés del Llibre Blanc. El patrimoni cultural hi va ser representat per diferents entitats i en diverses vessants.

En el Congrés de Cultura es van presentar 14 ponències relatives a Patrimoni, divulgació científica, de les quals:

- Patrimoni: 12
- Divulgació científica: 2

Les ponències varen ser presentades per 10 empreses, entitats i institucions de la ciutat

- Empreses:
 - Arqueolític
- Entitats:
 - Arxiu Tobella
 - Centre d'Estudis Històrics
 - GIDF (Grup Interès Docència de la Física)
- Institucions i serveis:
 - Arxiu Històric
 - Arxiu Municipal
 - Campus Terrassa. UPC
 - Fundació Mina
 - Servei de Turisme
 - Museu de Terrassa

Al llarg del procés per a l'elaboració del Llibre Blanc, en les diferents Taules de Treball, però especialment en les dues sessions de la Taula de Capitalitat Cultural i Projecció Exterior, dirigida pel Vicenç Villatoro, s'analitzaren i debateren diferents aspectes del patrimoni cultural com element de posicionament i atractivitat de la ciutat.

2.3. El Pla de Màrqueting Turístic de la província de Barcelona

Aquest Pla, presentat el desembre de 2010, és una anàlisi exhaustiva de la situació del turisme a la província de Barcelona, amb una proposta de formulació estratègica i un pla operacional.

El Pla comprèn 3 fases:

- Fase 1: Diagnòstic de la situació actual
- Fase 2: Formulació de l'estratègia de futur
- Fase 3: Pla operacional

Un dels elements més notoris del Pla és el replantejament de les marques turístiques. Terrassa passa a incloure's dins la marca "Costa Barcelona".

L'altre element és que, per primera vegada, es fa un inventari i s'estableix una categorització o rànquing dels recursos turístics de la província en funció d'uns factors específics. La província de Barcelona té un inventari de 3.829 recursos turístics distribuïts de la forma següent:

- 22 productes estrella d'alt valor potencial i alta atractivitat internacional
- 190 productes "A"
- 476 productes "B", que actuen com a oferta complementària dels productes Estrella i els "A"
- Els productes "C" i "D" són, els primers, més especialitzats, i els "D", clarament necessitats d'un important treball de millora.

Pel que fa a la comarca del Vallès Occidental, la categorització és la següent:

- Productes inventariats: 666
- Productes valorats: 156
- Productes "Estrella": 1
- Productes "A": 8
- Productes "B": 8
- Productes "C": 16
- Productes "D": 123

Producte "Estrella": Ciutat de Terrassa. Patrimoni Històric

Productes "A":

- Parc Natural Sant Llorenç
- Parc Natural Collserola
- Ruta dels 3 monts
- Ruta Eqüestre Equustur
- mNACTEC (Terrassa)
- Esglésies Sant Pere (Terrassa)
- Monestir Sant Cugat
- Oferta Universitària del Vallès (Sant Cugat, Cerdanyola)
- Parcs Tecnològics i Empresarials del Vallès Occ
- Modernisme al Vallès Occidental
- Oferta de Turisme Industrial de Terrassa
- Restaurant El Capritx de Terrassa (1 estrella Michelin)
- Sincrotró Alba, UAB (Cerdanyola)

Així, tenim que Terrassa disposa dels productes següents:

- L'únic producte Estrella de la comarca: La ciutat de Terrassa i els seu patrimoni històric
- 4 productes "A" únics i específics de la ciutat: el mNACTEC, les Esglésies de Sant Pere, l'Oferta de Turisme Industrial i el Restaurant Capritx.
- 4 productes "A" compartits amb la resta de la comarca: Parc Natural de sant Llorenç, Oferta Universitària, Parcs Tecnològics i Modernisme.

D'aquests 9 productes –inclòs el producte Estrella- 5 són de turisme cultural.

Recentment hom ha pogut veure espots publicitaris i anuncis en premsa i revistes on la Diputació de Barcelona promou el turisme de proximitat destacant aquests productes. Terrassa es visibilitza amb la Masia Freixa.

2.4. El Pla de Desenvolupament Turístic de Terrassa

El Pla de Desenvolupament Turístic de Terrassa és un estudi elaborat per l'Oficina Tècnica de Turisme de la Diputació de Barcelona, en col·laboració amb el Servei de Turisme de l'Ajuntament de Terrassa i respon a la necessitat de disposar d'un estudi que senti les bases del futur desenvolupament turístic de la ciutat. El Pla de Desenvolupament Turístic de Terrassa va ser aprovat en el Ple de l'Ajuntament del passat mes de desembre.

El pla diagnostica els punts forts i febles de la ciutat i marca les línies estratègiques d'actuació. Entre les potencialitats per atraure visitants figuren la gastronomia, la cultura –amb la Seu d'Ègara i el patrimoni industrial i modernista-, l'entorn natural, i el turisme de reunions o vinculat als esports i a les noves tecnologies.

El document aprovat conclou la primera fase del Pla, que és previst que continuï amb la definició i calendarització dels Programes d'Actuació, més operatius, destinats a millorar el funcionament del Sistema Turístic de Terrassa com la competitivitat de les línies de negoci i el producte turístic.

El Pla apunta que Terrassa pot convertir-se en una destinació turística important dins de Catalunya, i per això ha de tenir clar quin tipus de turistes vol a la ciutat, i donar més varietat, qualitat i profunditat als seus productes turístics, especialment els culturals, que és on està més ben posicionada.

Un dels conceptes que cal tenir present en el moment en què interactuen el sector del turisme i el de la cultura és la diferència entre "recurs" i "producte" turístic. Recursos turístics són "tots aquells elements tangibles (natura, patrimoni, paisatge, etc.) o intangibles (esdeveniments, tradicions, etc.) sobre els quals es poden desenvolupar activitats turístiques o de lleure per a atraure visitants. Chias (2005) el defineix com a "conjunt d'atractius del territori: el seu patrimoni natural i cultural, el seu clima i les persones que hi viuen."

El producte turístic és "aquell recurs amb el que es poden realitzar una o diverses activitats perquè està formulada una proposta d'accessibilitat al mateix per part del públic. Quan els recursos s'estructuren per a l'ús i el gaudi turístic, es converteixen en productes" (Chias, 2005)

Per tant, el disposar de recursos turístics es condició necessària però no suficient per convertir-se en una destinació turística. Es precis, a més a més, transformar aquests “recursos” en “productes” susceptibles de ser consumits, la qual cosa s’aconsegueix posant en valor aquests recursos i dotant-los de serveis, equipaments i infraestructures.

Algunes reflexions pel que fa al patrimoni cultural i a les línies de treball a desenvolupar, les analitzarem en el punt 4 del present document.

2.5. Alguns indicadors de vitalitat i interacció

– Entitats ciutadanes vinculades directament amb el patrimoni cultural:

En el directori d’entitats culturals que l’Ajuntament de Terrassa disposa, tenim les següents:

Arxiu Tobella

Associació del Museu de la Ciència i la Tècnica de Terrassa –AMCTAIC

Centre d’Estudis Històrics de Terrassa

– Entitats ciutadanes que programen regularment activitats vinculades amb el patrimoni cultural:

Amics de les Arts

Ateneu Terrassenc

Aula Gran

Centre Cultural Terrassa

Fundació Torre del Palau

Institut d’Estudis Ibers

Òmnium Cultural

– Empreses relacionades:

Pèndulum. Associació per a la difusió del coneixement científic

Arqueolític: Empresa d’estudi i difusió del patrimoni arqueològic i museístic. La seu central és a Banyoles, i tenen una delegació a Terrassa

Empreses de neteja, seguretat, arts gràfiques, restauració, monitoratge... prestadores de serveis als museus.

– Publicacions específiques:

Datatèxtil. Revista semestral del C.D. i Museu Tèxtil centrada en el tèxtil i la moda en l’àmbit de l’art la història i el patrimoni. Des del núm 28, la revista s’edita en format digital i es pot descarregar gratuïtament des del web (www.cdm.t.es/publicacions). Té registre ISSN

Terme. La revista, de periodicitat anual, és fruit de la col·laboració entre l’Arxiu Històric i el Centre d’Estudis Històrics de Terrassa. El seu objectiu és la difusió de la història i de l’activitat entorn del patrimoni històric local. Des dels seus inicis en suport paper i amb registre d’ISSN de l’edició impresa i de la digital.

Merlet. Butlletí Informatiu del Museu de Terrassa. Des de fa 16 anys, es publica trimestralment en suport paper i, en els darrers anys, en format digital.

Catàlegs i guies de les exposicions temporals i permanents, quaderns pedagògics i didàctics dels tres museus. A destacar les especialitzacions en modernisme tèxtil del CDMT, en patrimoni industrial del mNACTEC i d'història local del Museu de Terrassa. A les webs respectives es troben totes les publicacions, moltes d'elles descarregables.

– **Exposicions virtuals:**

mNACTEC: en el seu web es poden fer visites virtuals a exposicions temporals ja finalitzades (Laboratori Mentora Alsina, de càmeres fotogràfiques, d'ordinadors...)

Museu de Terrassa: Al web es pot visitar l'exposició temporal, ja finalitzada, La riuada del 62 a Terrassa

– **Webs, blogs i xarxes socials**

Tots els museus i l'arxiu disposen de web:

www.mnactec.cat i www.sistema.mnactec.cat

www.cdm.t.es i www.circuitmuseustextils.cat

www.terrassa.cat/museu

www.terrassa.cat/arxiu

I tots ells tenen també obert perfil al Facebook

L'Arxiu, el mNACTEC i el CDMT són també al Twitter i al Youtube

El CDMT és també al Pinterest

I tenen blogs:

L'Arxiu Històric, www.blogs.terrassa.cat/arxiu, conjuntament amb l'Arxiu Administratiu

El C.D. i Museu Tèxtil, dins la seva web, www.cdm.t.es/cdm-t-blog

El mNACTEC no té un blog del propi museu, sinó diferents blogs temàtics, com el de matemàtiques

2.6. Qui utilitza i visita els centres patrimonials?

En aquest cas, excloem de l'anàlisi l'Arxiu Històric Comarcal i ens centrem només en els museus, ateses les diferències de públics d'aquests centres:

– **Quantes persones els visiten:**

L'Anuari Estadístic de Terrassa que edita cada any l'Ajuntament a través de l'OESST (Observatori Econòmic i Social) recull dades estadístiques dels museus des de l'any 2000. Hem optat per donar les dades des del 2006, que seria l'any anterior al que hom considera que es va iniciar la crisi, l'any 2007.

Any	Museu de la Ciència	Centre Docum i Museu Tèxtil	Museu de Terrassa					Total Museu de Terrassa	Total Museus
			Castell Cartoixa	Casa Alegre	Seu d'Ègara	Vila i Torre Medieval	Claustre St Francesc		
2006	89.610	9.965	14.585	18.435	12.062	2.038	1.264	48.384	147.959
2007	89.725	11.447	15.150	19.326	11.035	1.512	1.108	48.131	149.303
2008	89.114	14.784	13.308	19.435	10.478	1.065	2.458	46.744	150.642
2009	91.139	10.682	17.115	22.839	23.957	105	2.122	66.138	167.959
2010	96.761	14.175	19.846	20.812	18.474	1.627	1.618	62.377	173.313
2011	87.552	9.780	14.770	24.440	13.978	596	1.429	55.213	152.545
2012	78.598	11.120	15.462	22.799	16.262	1.144	1.213	56.880	146.598
2013	64.904	5.130	13.125	17.852	20.909	1.525	1.910	55.321	125.355
2014	88.409	7.627	11.516	22.083	26.013	1.375	1.678	62.665	158.701

Més enllà de comprovar la davallada general dels visitants, que en el total general se situa per sota de l'any 2006, i són excepció algunes seccions del Museu de Terrassa, si reculem 10 anys enrere, l'any 2002, abans de la crisi, veurem que les dades no difereixen substancialment:

Museu	Visitants 2002
Museu de la Ciència	85.764
C.D. i Museu Tèxtil	2.401
Museu T. Castell	14.646
Museu T. Casa Alegre	15.808
Seu Egara	16.684
Museu T. Torre Palau	2.455
Total Museu T	49.593
Total Museus ciutat	137.758

Per tant, què és degut a la crisi, què a la minoració de pressupostos, què a la disminució del poder adquisitiu dels visitants, i què és degut a un model que potser cal renovar?

Si consultem les Estadístiques de Museus de l'any 2013 del Departament de Cultura de la Generalitat (www.gencat.cat) , veurem que la situació a la resta de museus registrats no és gaire diferent. Per exemple:

A la veïna Sabadell:	<u>2012</u>	<u>2013</u>
– Museu d'Història de Sabadell:	20.683	14.481
– Museu d'Art de Sabadell	17.400	23.957
– Museu Paleontologia M. Crusafont	14.963	14.229
A altres museus locals:		
– Museu de Badalona (3 centres)	52.016	42.263
– Museu de la Pell d'Igualada	29.785	26.458
– Museu de l'Hospitalet	23.400	29.361
– Museu Ind. del Ter – Manlleu	16.235	15.376
– Museu Comarcal de Manresa	8.630	5.618
A altres tipus de museus:		
– Museu Episcopal de Vic	20.625	23.320
– Museu del Cinema – Girona	56.116	63.087
– Museu de Montserrat	157.415	167.841
– Museu d'Història de Catalunya	221.322	185.397
– Museu d'Història de Barcelona (Plaça del Rei)	296.649	277.930
– Museu Picasso	1.063.246	915.225

Podríem dir que els museus de la nostra ciutat no surten gaire malparats d'aquesta comparativa, malgrat cal una acció decidida per a millorar el nombre de visitants i l'impacte econòmic a la ciutat.

Cal recordar quins són els recursos i atractius turístics més visitats de la província de Barcelona. Per primer cop el 2013, Turisme de la Diputació de Barcelona va fer un rànkung dels llocs d'interès més visitats de la província de Barcelona (exclosa Barcelona ciutat) i ho repeteix el 2014:

Taula 18. Rànkung dels llocs d'interès més visitats de la província de Barcelona

	2011	2012	2013	Var. 13/12 (%)
1. La Roca Village	3.100.000	3.200.000	3.300.000	3,1
2. Monestir de Montserrat	2.278.671	2.244.932	2.390.295	6,5
3. Circuit de Barcelona-Catalunya	589.470	580.885	620.596	6,8
4. Món Sant Benet	110.687	96.855	198.030	104,5
5. Parc Natural del Montseny	171.158	183.367	196.056	6,9
6. Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac	152.145	150.590	168.864	12,1
7. Canal Olímpic de Catalunya de Castelldefels	n. d.	n. d.	133.000	n. d.
8. Espais Naturals del Delta del Llobregat	130.675	130.906	132.000	0,8
9. Parc de la Serralada de Marina	129.360	119.589	107.042	-10,5
10. Codorniu	90.223	95.464	104.295	9,3

Font: Laboratori de Turisme de la Diputació de Barcelona a partir de les dades facilitades per l'Oficina Tècnica de Parcs Naturals i per la Xarxa de Museus Locals a través de l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona, i pels mateixos equipaments o llocs d'interès.

I també fa un rànkung dels museus locals més visitats de la província el 2012:

Taula 19. Rànkung dels museus i les col·leccions més visitats de la província de Barcelona

	2011	2012	2013	Var. 13/12 (%)
1. Museu de Badalona	92.916	80.826	78.666	-2,7
2. Museu de la Ciència i de la Tècnica (mNACTEC) - Seu de Terrassa*	87.552	78.598	64.904	-17,4
3. Museu de la Pell d'Igualada i Comarcal de l'Anoia	49.856	62.240	63.613	2,2
4. Museu de Gavà - Parc Arqueològic de les Mines de Gavà	55.714	57.203	55.583	-2,8
5. Museu de Terrassa	55.213	55.667	55.321	-0,6
6. Museu de Sant Cugat	42.126	40.938	41.893	2,3
7. Museu Municipal Castell de Rubí	5.045	33.571	34.942	4,1
8. Museu Agbar de les Aigües*	29.700	29.250	33.137	13,3
9. Museu Torre Balldovina - Santa Coloma de Gramenet	29.262	37.678	32.363	-14,1
10. Museu d'Arenys de Mar	6.331	36.453	30.445	-16,5

– **Tipus de visitants:**

Així com conèixer quantes persones han visitat un museu és fàcil de saber perquè tots els museus fan estadístiques de públic i, amb la venda d'entrades, ho controlen amb precisió, el saber com són els seus visitants, d'on venen, què els interessa, si els hi ha agradat la visita, són informacions que han trigat més anys a demanar, i no tots ho han demanat.

Consultant les mateixes estadístiques de la Generalitat abans esmentades, sí que es dona informació de si la visita és individual o en grup, a més d'altres informacions (visites a exposicions temporals i permanents, serveis i activitats, indicadors de gestió i publicacions), però no hem sabut trobar cap informació de la procedència dels visitants, les franges d'edat, el sexe...

En relació a la informació de si la visita és individual o en grup, en el cas dels museus de la ciutat l'any 2012 va ser el següent:

Museu	Individual	%	Grups estudiants	%	Grups general	%	Total
Museu de la Ciència	29.301	37,3	48.438	61,6	852	1,1	78.691
Museu T. Castell	10.104	65,4	3.135	20,3	2.223	14,3	15.562
Total	39.405	41,8	51.573	54,8	3.075	3,4	94.253

No hi ha més informació, ni del C.D i Museu Tèxtil, ni de la resta de seccions del Museu de Terrassa.

En termes generals, els museus no acostumen a demanar la procedència dels seus visitants.

El Laboratori de Turisme de la Diputació de Barcelona desenvolupa el projecte Eddetur (anual des de 2011) d'enquestes a demanda en destinació, per tal de conèixer el perfil del turista i visitant de 137 punts d'atracció turística de la província.

Per la seva banda, el servei de Turisme de Terrassa, en la informació que recull de les persones que fan rutes guiades, des de fa anys en demana la procedència.

El que és cert és que, en el conjunt del camp museístic i patrimonial, es dona un desconeixement important dels públics que es relacionen amb ells: les seves motivacions, interessos, expectatives, preferències, reaccions, aprenentatges o valoritzacions de les propostes museogràfiques, museològiques o patrimonials. Per tant, moltes de les polítiques museístiques i patrimonials es porten a terme sense basar-se en estudis de públics i també de no-públics.

3.El patrimoni cultural i l'economia

Ja des dels economistes clàssics, com Adam Smith, es considerava que les professions dedicades a l'art, la cultura i l'esbarjo no contribuïen a la "riquesa de les nacions" sinó que, al contrari, constituïen l'àmbit per excel·lència del "treball no productiu". Citant-lo literalment:

«[...] En la misma clase [trabajadores no productivos] deben colocarse otras muchas profesiones, tanto de las más importantes y graves, como de las más inútiles y frívolas: los jurisconsultos, los médicos, los hombres literatos de todas especies, clase muy importante y muy honrada; y los bufones, jugueteros, músicos, operistas, bailarines, figurantes, etcétera, que son de una ínfima jerarquía. El trabajo del mínimo de ellos [...] nada produce que sea capaz por su valor real y permanente de comprar o adquirir igual cantidad de otro trabajo; porque perece en el momento mismo de su producción, como la declamación de un actor, la arenga de un orador, o el tono de un cantarín» (Libro II, Cap. III, pág. 99).

Això no obstant, Adam Smith arriba a reconèixer que aquestes professions posseeixen determinades peculiaritats, com l'enginy, l'admiració o l'habilitat, i que per això exigirien ser més remunerades. (1)

Però, en l'actualitat i especialment des de l'àmbit de la promoció econòmica, poques vegades les paraules cultura i economia les trobem agafades de la mà.

En l'Anuari Estadístic trobem moltes dades de diferents sectors, però molt poques vegades el sector cultural es quantifica econòmicament, més enllà de les dades dels teatres i sales de música, el cinema i el sector editorial.

Dels centres patrimonials, a les estadístiques només surten el nombre de visitants. Per no sortir, ni surt l'import de les entrades venudes, que és el més fàcil de quantificar. Cosa semblant succeeix amb les galeries d'art.

L'anàlisi econòmica del patrimoni històric té certes particularitats que el caracteritzen respecte les indústries culturals o de les arts escèniques. Hi ha estudis centrats en el patrimoni històric, des de la disciplina econòmica que fan l'exercici d'abordar-los des d'una perspectiva tradicional, és a dir, mitjançant l'anàlisi dels comportaments de l'oferta i la demanda per tal de respondre les preguntes típiques sobre qualsevol mercat: quins béns existeixen o es produeixen, qui més els produeix, quina és la demanda, quins són els preus d'equilibri, quins tipus de mercats existeixen, etc.

3.1. L'economia del patrimoni històric

Dins de l'àmbit disciplinar de l'economia de la cultura es poden establir, en termes generals, tres grans objectes d'anàlisi: les arts escèniques, les indústries culturals i el patrimoni històric. Aquests tres grans grups tenen un tret comú, que és el seu significat com a creació artística, essència d'intel·ligència o signe d'identitat d'una col·lectivitat, i que contribueixen al que es pot anomenar el valor cultural.

Si ens centrem en el patrimoni històric en la seva accepció més contemporània, aquest representa una creació cultural amb caràcter acumulat, amb una perspectiva històrica i amb un sentit de llegat, d'objectes únics que cal mantenir i conservar. Des d'aquesta perspectiva, l'economia del patrimoni històric té característiques i singularitats pròpies.

Per tant, i segons analitza César Luis Herrero (...), el patrimoni històric posseeix un valor cultural que pot ser jerarquitzat mitjançant funcions de preferència, al menys pel que fa a les convencions socials i un valor econòmic, que pot ser mesurable, bé com a preus, bé en forma d'estimació de la disposició a pagar dels individus quan no existeixen mercats rellevants. I en base d'aquestes premisses, es pot analitzar l'economia del patrimoni històric des de dues perspectives. Des de l'economia positiva, que examina les característiques del comportament dels individus i de les formes en què s'expressa l'oferta i la demanda. I des de la perspectiva normativa, avaluant les assignacions de recursos i possibilitats d'intervenció pública, així com l'amidament de fluxos i l'impacte del patrimoni cultural sobre el desenvolupament econòmic.

Des de la perspectiva de l'economia tradicional, Herrero fa una anàlisi del patrimoni històric mitjançant els comportaments de l'oferta i la demanda.

Demanda de patrimoni històric: La singularitat d'aquest àmbit rau en l'especificitat dels objectes que integren el patrimoni històric i la dificultat d'aclarir la demanda del seu consum en el mercat. Segons Herrero, aquests objectes tindrien les següents propietats:

1. Els bens del patrimoni històric poden tenir un caràcter additiu, és a dir, que revela una utilitat marginal creixent, al contrari del que acostuma a ser habitual en la major part de bens de l'ortodòxia econòmica. Això vol dir que el plaer i les ganes de consumir els productes culturals creix a mesura que el nivell de consum és major. Aquesta propietat es justifica pel fet que el consum d'aquest tipus de bens es valora no només la satisfacció present, sinó també el pes del passat, en termes d'acumulació de coneixement i experiència.
2. En la demanda de cultura en general no es requereix un bé en particular, sinó els components de valor que inclou o els serveis que se'n puguin derivar. Això és especialment cert en el cas dels bens del patrimoni històric. És a dir, quan es visita un museu o un monument, no es demanda el bé en sí mateix, sinó el conjunt de valors i serveis que hi estan associats (emoció estètica, valor de formació, de venda d'entrades, catàlegs...) i els serveis d'oci i turisme que es relacionen amb la visita.
3. Els bens del patrimoni històric no són un output (un producte fabricat) clàssic, sinó que comporten una experiència cultural de caràcter qualitatiu en la que influeixen no només l'acumulació de coneixements i experiències, sinó també el grau d'incertesa i els "senyals d'informació" (opinions d'experts i crítics, les guies turístiques, campanyes editorials...). Aquests bens tenen també associat un valor de prestigi com a senyal d'identitat de la civilització, aspectes pels quals els ciutadans estarien disposats a pagar un preu, encara que no consumissin el bé en sí mateix. Aquests aspectes són molt difícils de quantificar o de prendre, dins el mercat, forma de preus, perquè en el fons és l'economia de l'intangible, el patrimoni històric com a procés d'identificació social.
4. A la dificultat anterior s'hi afegeix el fet que aquestes demandes acostumen a ser col·lectives i els bens, conjunts, i els preus que s'acostumen a pagar estan subvencionats i, per tant, no posen en evidència el grau d'escassetat o de desig d'aquests bens.

Oferta de patrimoni històric: És tan complexa com diverses són les tipologies de possibles productes i serveis existents. Els principals problemes derivats d'aquesta complexitat serien:

1. L'anomenada "malaltia dels costos" on el bé té un preu constant, malgrat que els costos siguin creixents. L'oferta de cultura i especialment la de patrimoni històric, només pot mantenir-se a llarg termini amb subvenció pública que compensi la diferència inevitable entre ingressos i despeses del compte d'exploració.
2. La particularitat d'aquesta oferta és que es tracta d'un recurs fix, ja que els béns són únics, irreproduïbles i no tenen un valor en sí mateixos, sinó per les rendes que procuren els serveis derivats. Aquest és el principal problema de l'economia del patrimoni perquè mentre la demanda ho és de serveis diversos, l'oferta és rígida, un recurs fix que només té valor en funció dels serveis demandats. És, per tant, una economia de rendes i no de preus, com és habitual en la majoria de béns de mercat i com es tracta d'una oferta fixa que dona beneficis en funció del flux de serveis, el titular del recurs s'apropia de totes les rendes en règim de monopoli espacial, i el volum de les rendes anirà en funció de la fortalesa de la demanda.
3. Malgrat que els elements del patrimoni històric són únics i, per tant, tenen una oferta fixa, no passa el mateix amb els serveis que se'n deriven (turístics, catàlegs i publicacions, drets d'imatge...) que tenen un caràcter més substitutiu i són reproduïbles i, per tant, poden donar lloc a una economia més clàssica, amb competència entre productes i on els preus passen a tenir un paper important. Per aquest motiu, l'economia del patrimoni històric no s'ha de centrar només en la seva conservació i manteniment, sinó també en posar-lo en valor.

Però l'anàlisi clàssic, en aquests moments de crisi, només pot ser un punt de partida. Ricardo Amasté, artista i agitador cultural basc a la xarxa, proposa una altra via en el món de la cultura: "Com sembla que no sabem com enfrontar-nos a un veritable canvi de paradigma, seguim centrant gran part de les nostres converses i esforços al voltant dels maleïts diners (...) Els cants de sirena de l'economització i mercantilització de la cultura ens han arrossegat pel mal camí, que amb la crisi s'ha convertit en un precipici sense fons (...) I és que no només ens han robat la cartera, sinó que sobre tot, hem perdut posicions i legitimitat social. La funció pública de la cultura sembla en franca decadència, com en realitat sembla estar tot el sector públic. La cultura està a punt de deixar de ser un dret civil més, per a ser principalment una indústria, un negoci, una part més del mercat en la seva faceta més neoliberal."

I continua: "En definitiva, crear les condicions per tal que la cultura no sigui només un bé de consum, sinó un dels nostres principals bens comuns. (...) Perquè més enllà o a més a més del fins (el 'per a què'), cada vegada és més important el 'com': que ens comportem d'una manera oberta, des d'una perspectiva P2P, més horitzontal, transparent i distribuïda."

[P2P (Peer-to-Peer) és un concepte pres del món de la informàtica aplicat a les xarxes d'iguals o de punt a punt. Cada vegada més s'aplica a altres camps i, molt sovint passa a significar "de persona a persona".]

I segurament estem immersos dins un canvi de paradigma, i en aquest canvi cal establir noves maneres en què les persones es relacionin amb la cultura.

3.2. La Carta de Brussel·les

En la seu del Parlament Europeu l'abril del 2012 es va crear, arran de la presentació de l'anomenada Carta de Brussel·les sobre el paper del patrimoni cultural en l'economia, la plataforma EVoCH (Economic Value of Cultural Heritage):. El seu objectiu és l'estudi i difusió del paper que l'activitat a l'entorn del patrimoni cultural suscita en l'àmbit europeu, així com de la seva oportunitat en el marc actual de crisi econòmica.

El binomi economia – cultura sembla inseparable si es vol superar la crisi actual i s'opta per bolcar un esforç addicional per tal d'estimular les indústries culturals europees com instrument per contribuir a recuperar el creixement de l'economia com una oportunitat de diferenciació i de creació de valor.

Sembla demostrat que el patrimoni cultural gestionat correctament, posat en valor i difós pot crear valor i constituir un motor econòmic important.

I és precisament en aquests moments de crisi en els que la gestió del patrimoni cultural s'aprecia com un model econòmic alternatiu, apareix una oportunitat. Tal i com assenyalava el catedràtic de La Sorbona, Xavier Greffe, al parlar de "patrimoni" no hem de mirar el passat, sinó afrontar una visió de futur, una "gestió del patrimoni" que permeti fomentar noves activitats i satisfer noves necessitats (2)

Carta de Brussel·les sobre el paper del patrimoni cultural en la economia. Brussel·les, 30 de juny de 2009 (Entre els signants, la Generalitat de Catalunya)

1. Que el Patrimoni Cultural ha deixat de percebre's com una càrrega abordable exclusivament en època d'excel·lència econòmica, atès que té un valor essencial i intrínsec, i ha de ser considerat un actiu no renovable que tant les administracions com els ciutadans han de concebre com un Servei Públic bàsic i d'atenció obligatòria, un dret fonamental pel seu benestar i desenvolupament i sempre necessari per a la cohesió social en un entorn multicultural.
2. Que des de aquesta perspectiva, és necessari posar en marxa una estratègia de socialització dels valors del patrimoni cultural, que arrencant des de les primeres etapes de l'educació, i al llarg de tots els seus períodes, garanteixi el coneixement necessari i l'accessibilitat universal als béns i serveis que integren el sector de la cultura.
3. Que les activitats destinades a la conservació, restauració i gestió dels béns que integren el Patrimoni Cultural constitueixen una xarxa d'elements capaços de dinamitzar l'economia dels nostres països, en avantatge competitiva amb altres activitats sotmeses en major mesura als cicles i conjuntures que es produeixen periòdicament. Es tracta, a més, d'un sector integrat majoritàriament per petites i mitjanes empreses, que constitueixen un fort teixit econòmic i social.
4. Que ha resultat evident que aquest sector econòmic alternatiu a altres models preponderants és capaç de crear ocupació estable, especialitzada, de qualitat i no deslocalitzable; aquestes polítiques econòmiques es configuren així com una inversió pública i privada d'un elevat índex de rendibilitat social.

5. Que és necessari reconèixer l' impuls que aquestes activitats exerceixen en l'avenç i transferència de la Investigació, Desenvolupament i Innovació, tant mitjançant les noves tecnologies aplicades a la conservació, restauració i difusió com del esforç per aportar nous models, sostenibles i eficients, de gestió del patrimoni.
6. Que el Patrimoni Cultural constitueix un valuós i insubstituïble recurs com element revitalitzador de les ciutats i els territoris, capaç de millorar la qualitat de vida dels habitants, de catalitzar les inversions i en la creació de marques-territori. Aquest recurs es mostra especialment necessari per al desenvolupament de territoris perifèrics i afectats per processos de despoblació.
7. Que la inversió dels diferents agents econòmics en els béns del Patrimoni Cultural afavoreix la integració de la societat europea dins de la seva varietat, fomentant la identitat i el sentit de pertinença de cada un dels pobles, així com difonent valors socials que han caracteritzat històricament la nostra Comunitat: tolerància, democràcia, diversitat i pluralisme.

3.3. La crisi econòmica, el patrimoni cultural i els museus

Algunes de les opinions més recents de professionals del sector sobre el tema:

- La Presidenta de l'Associació de Museòlegs de Catalunya, Carme Clusellas, feia les següents declaracions al Punt Avui el passat 3 de març en una entrevista titulada "Els museus poc a poc moriran d'inanició" (<http://www.elpuntavui.cat/noticia/article/5-cultura/19-cultura/624456-alguns-museus-moriran-a-poc-a-poc-dinanicio.html?cca=1>).

"Si busques a Google, l'any 2010 els titulars dels diaris deien: "Els museus, asfixiats per la crisi". Hem arribat al 2013: de què hem de parlar ara? (...) La situació és molt kafkiana: que tot es resumeixi a dir que no tenim diners..., però si no n'hem tingut mai, de diners, els museus! No hi hem anat mai, de grassos." (...) Al públic l'hem perdut en els temps de bonança. (...) Jo crec que se'n tancaran, perquè ara mateix la situació és insostenible i sabem que anirà a pitjor. (...) M'imagino que els aniran deixant morir poc a poc d'inanició (...) Al territori és on es genera l'hàbit d'anar als museus, és on s'aprèn a anar als museus. "

- Martí Casas, en l'article "Els museus catalans i la crisi -1" en el seu blog www.embadalits.wordpress.com fa una anàlisi de com ha impactat la crisi en els museus, i la basa en:
 - Pressupostos molt a la baixa. Des de l'inici de la crisi, ara fa cinc anys, les administracions han anat reduint dràsticament totes les partides pressupostàries. Malauradament, l'àmbit de la cultura i el patrimoni no n'ha estat una excepció. (...) **en** algunes institucions la reducció pressupostària acumulada en els darrers exercicis assoleix percentatges aberrants, que poden anar des d'un 20% fins a un 40% menys. Uns nivells de contracció que desballestarien i posarien en perill qualsevol projecte
 - La trampa de les subvencions. (...) per a molts museus són imprescindibles per a poder realitzar activitats i projectes que vagin més enllà del funcionament rutinari, però la incertesa sobre quan es podran cobrar fa que, en el fons, generin més problemes que solucions. Si es concedeix l'ajuda, el museu té l'obligació de realitzar l'activitat que ha estat subvencionada, però el fet que no

la cobri en aquell exercici genera una despesa no coberta que molts centres no poden assumir. Alguns museus ja han hagut de renunciar a demanar ajudes per aquest motiu.”

- Personal: pocs acomiadaments però pèrdua generalitzada de professionals. Les limitacions a la contractació de nous treballadors per part de les administracions públiques ha tingut un fort impacte sobre els museus catalans. A més d’haver de congelar les plantilles i retallar-los significativament el sou, molts centres han acabat perdent treballadors per aquest motiu, i no només a causa de les jubilacions no cobertes (...)Més enllà de les circumstàncies concretes que afecten cada institució, cal cridar l’atenció sobre l’extrema migradesa de les plantilles dels museus catalans
- Martí Casas, en l’article “Els museus catalans i la crisi - 2” en el seu blog www.embadalits.wordpress.com, continua l’anàlisi amb aquesta prèvia: “Des de l’inici de la crisi, paraules i conceptes com “austeritat”, “reducció de costos”, “dèficit de funcionament”, “desequilibri pressupostari” o les famoses “retallades” han entrat amb força en el vocabulari quotidià dels professionals dels museus catalans.(...) El primer que han fet totes les institucions ha estat implementar fórmules per intentar ser més eficients i reduir al mínim les despeses corrents. Són mesures imprescindibles, no només en temps de crisi, que es poden adoptar de manera ràpida i amb relativa facilitat perquè no acostumen a ser traumàtiques. (...)Tots han reduït al mínim l’ús del paper imprès, suprimint o reduint les invitacions, els fullets o les trameses postals. Internet i les xarxes socials han estat un gran aliat en aquest sentit (...)

Malgrat que aquestes mesures d’estalvi eren necessàries i garantiran als museus la màxima eficiència de cara al futur, en la majoria de centres no han estat suficients i ha calgut adoptar decisions més dràstiques que, en molts casos, segueixen patrons similars i tenen efectes sobre els mateixos àmbits. Tornant a l’esmentat article:

- Horaris d’obertura. Tot i que és una mesura que no agrada, alguns museus no han tingut altre remei que reduir les hores d’obertura al públic per adaptar-se a les noves realitats pressupostàries i de personal (...). Alguns museus en una situació econòmica particularment delicada han optat per la mesura més dràstica: tancar el centre a les visites generals i obrir-lo només a demanda per a visites concertades.
- Preus de les entrades. Diverses institucions han augmentat els preus de les entrades, i en algunes on l’accés era gratuït ara es fa pagar. Tot i que des de fora aquesta pot semblar una bona opció per augmentar els ingressos, la majoria de gestors consideren que els efectes sobre la recaptació són més simbòlics que reals (...)
- Exposicions. Les mostres temporals són una de les grans damnificades d’aquesta crisi. Tot i que la majoria de museus no les han eliminat, tots els centres han optat per fer-ne menys i allargar-les en el temps per tal de treure’n el màxim rendiment. Així mateix, per tal de reduir els costos al mínim, la majoria han estat concebudes pel personal tècnic de la casa a partir dels fons propis de la institució (...)
- Activitats. El catàleg d’activitats que acullen i ofereixen els museus també s’ha reduït de manera dràstica des de l’inici de la crisi. A part de veure’s forçats a fer-ne menys, la majoria de centres ha intentat reduir-ne el cost, apostant per propostes més modestes i prioritzant aquelles que no comporten despeses addicionals

Extret de l'article José Àngel Montañés, a l'article "Els clarobsurs dels museus" (El País, Quadern, 7 novembre 2013)

"Catalunya compta amb 113 museus i 405 col·leccions reconegudes i registrades per la Generalitat(...) Cultura considera que 518 centres són massa i que, sobretot en temps de crisi i de contenció de la despesa, no tots són sostenibles."

"Amb el temps, segons Josep Serra, [director del mNAC], el model [català de museus], sense que sigui culpa de ningú, ha acabat sent]incoherent i desarticulat, ja que s'ha fet prevaler la titularitat i no la visió de conjunt"

"Es va anar forjant un sistema dual que s'ha mantingut fins ara, format, d'una banda, pels museus nacionals, i per l'altra, pels municipals, disseminats pel territori. (...) Fins ara no hi ha hagut entesa entre els museus nacionals i els territorials".

I acaba: "La crisi ha omplert els museus d'incerteses. Caldrà crear nous models de funcionament que combinin treball a la xarxa a escala territorial i temàtica, però defensant una singularitat pròpia, atractiva pels visitants. Molts s'hauran de fusionar, caldrà crear fórmules de relació entre el museu i el seu públic, i fórmules de col·laboració entre el sector públic i el privat. Però no desapareixeran, 'seguiran endavant perquè formen part de l'imaginari col·lectiu i gaudeixen d'autoritat moral', segons Clusellas."

3.4. Les noves economies i el patrimoni cultural

"El context econòmic i financer en el qual es desenvoluparà el Pla de Mandat 2012-2015, no pot ser aliè al context econòmic general. Un context amb una greu i persistent crisi econòmica de caire mundial, amb especial incidència a Europa, i molt accentuada al nostre país per la confluència de factors de deute, dèficit i atur, i l'efecte de la crisi immobiliària, amb un horitzó d'acabament molt incert." (Pla de Mandat 2012-2015, Introducció)

Abans, a principis dels anys noranta, quan es parlava de nova economia, era per referir-se al pas de l'economia de la producció a l'economia del coneixement. Ara, en plena crisi econòmica global, el concepte de noves economies s'amplia molt més. És el coneixement, la innovació tecnològica, els nous models, el repensar-ho tot...

Ja hem vist com la crisi ha impactat la cultura i, en concret els centres patrimonials, i alguns vaticinis pel que fa als possibles escenaris de futur. Més enllà de optimitzar els pressupostos, allargar les exposicions, reduir els dies i els horaris d'obertura, disminuir o externalitzar serveis, restringir la difusió a Internet perquè no hi ha diners, no perquè sigui la millor opció i, poc a poc, anar esllanguint, cal repensar molts dels models i de les fórmules que fins ara s'havien utilitzat i crear-ne de noves, o tornar a utilitzar –millorades- algunes que havien caigut en desús. Sortir de l'àmbit propi, mirar com s'ho fan els altres, treballar junts, renéixer...

Recordar que l'administració pública és la garant del patrimoni cultural d'una comunitat, fins i tot en temps de crisi. I el seu deure és establir les polítiques culturals necessàries per aconseguir-ho. I que aquestes polítiques siguin legitimades per la comunitat, és a dir, que la ciutadania s'hi vinculi i hi participi i que aquestes polítiques, sobre tot, la beneficiïn.

4. La “utilitat” de la cultura i del patrimoni cultural

L'any 2013 s'ha publicat un petit assaig (Nuncio Ordine, *La utilitat de l'inútil*) el títol del qual, un xic modificat, enceta aquest apartat.

Aquest llibre és un manifest en defensa de la cultura i l'educació i contra la dictadura del mercat, on l'autor reivindica el valor que tenen, per sí mateixes, les activitats lliures de l'esperit humà com la curiositat i l'amor desinteressat a la veritat, el bé i la bellesa. En la introducció explica que el seu propòsit és reflexionar sobre la utilitat de tots aquells sabers que tenen un valor aliè a qualsevol finalitat utilitarista i que, en canvi, de manera desinteressada reporten uns enormes beneficis – també econòmics – al desenvolupament de l'esperit humà i, per extensió, de la societat.

L'assaig es divideix en tres parts: la primera està dedicada a l'útil inutilitat de la literatura; la segona la centra en els desastres que ha produït l'utilitarisme en el camp de l'ensenyament, la recerca i la cultura; i finalment reflexiona sobre la condició de la dignitat humana.

En aquesta societat es considera útil només allò que produeix beneficis. Per tant, dins d'aquesta dinàmica, les biblioteques, la música, els museus, l'art, la literatura, els arxius, l'arqueologia... són coses que es consideren inútils perquè no produeixen beneficis. I això comporta que, quan els governs fan retallades, comencen per retallar les coses inútils, sense adonar-se que, a l'eliminar l'inútil, es trenca el futur de la humanitat.

En el digital Diari de l'Educació de la fundació Periodisme Plural, el blog Racó de pensar (<http://diarieducacio.cat/blogs/raconsdepensar/2014/04/18/la-utilitat-de-linutil/>) i vinculant el manifest amb el món de l'educació, Jordi Mir i Paula Veciana apunten les 10 idees dominants a la nostra societat que el manifest ajuda a replantejar (el tenir per sobre del ser; la importància dels diners; els coneixements inútils no contribueixen al progrés; la immediatesa o la pressa; etc.)

Pràcticament totes les reflexions d'aquest assaig són extrapolables quan es parla de patrimoni cultural. Repensar el patrimoni cultural exigeix desfer la xarxa de conceptes en què, al llarg dels anys i especialment en els darrers, ha estat embolcallat.

4.1. La dimensió educativa del patrimoni

A Catalunya existeix una gran tradició en la utilització didàctica del patrimoni, especialment en les escoles actives. De fa temps hi ha hagut la tendència d'apropar el passat a l'alumnat visitant edificis, jaciments, museus, etc. Actualment aquesta tendència s'ha incrementat i també ha augmentat el nombre de llocs visitables (incorporació de centres d'interpretació, itineraris, sales...). Tot això amb la intenció de facilitar l'aprenentatge de la història.

Del que no es disposa, però són dels resultats reals que proporciona aquest tipus d'aprenentatge. Recentment, el valor educatiu i didàctic del patrimoni està sent objecte d'estudi a congressos i seminaris i en revistes d'educació, qüestionant els plantejaments tradicionals i obrint noves vies de treball. Exemple d'això seria el XX Simposi Internacional de Didàctica de les ciències socials celebrat a Bolònia el 2009 i la ponència de R.M. Ávila i I.

Mattozzi sobre *La didàctica del patrimoni cultural y la educación de la ciudadanía europea* on analitzen l'estat actual a Europa i fan propostes de futur.

Tant la societat en general com en la majoria de l'àmbit docent s'acostuma a associar el patrimoni amb conceptes com identitat, tradició, història, monuments... la qual cosa permet delimitar un perfil, un territori... en els quals "té sentit" el seu ús. Gran nombre de textos que s'ocupen del patrimoni ho fan des d'una estratègia conservacionista i, òbviament, des dels respectius horitzons professionals: restauradors, historiadors de les diferents disciplines, arqueòlegs... és a dir, dels especialistes en el passat.

Però, progressivament i especialment en els darrers anys s'ha reflexionat i treballat sobre la importància del patrimoni cultural sempre i quan es modifiquin determinats usos i s'introdueixin nous conceptes i models. Així, el Dr. Joaquim Prats, després de descriure els factors de canvi en la didàctica del patrimoni, analitza els elements imprescindibles per millorar aquesta funció educativa del patrimoni:

1. Una veritable voluntat política de potenciar el patrimoni, orientant el seu tractament envers la valoració social i la seva utilització en l'educació.
2. Donar prioritat a les estratègies de difusió, sense deixar de banda la investigació i la conservació.
3. Adoptar nous plantejaments museogràfics, que incorporin noves tècniques i noves tecnologies per superar la vitrina, la postal i el rètol explicatiu.
4. Un decidit plantejament que consideri la didàctica, entesa com un fil conductor de l'aprenentatge, com un element fonamental per orientar la museografia, la difusió i la comunicació.

Així, i segons la Dra. de la UAB Neus González Monfort, (*El valor educativo y el uso didáctico del patrimonio cultural*) "alguns dels objectius bàsics vinculats al patrimoni cultural en les ciències socials haurien de ser els que es plantegen en les "classes europees del patrimoni":

- Comprendre que el patrimoni cultural és una construcció social que respon a un moment històric i que forma part d'un discurs sobre el present, per la qual cosa cal oferir les claus per descodificar-lo.
- Enfortir la cultura i els valors d'una ciutadania democràtica, facilitar la cohesió i la integració socials, ser instrument per a una renovació cultural i contribuir a compensar les desigualtats socials, sobre tot en l'àmbit de la cultura.
- Promoure i enfortir una visió dels béns patrimonials com a forma de gaudi i, al mateix temps, de conèixer. Seia necessari que el seu ús servís per conformar una visió rigorosa i racional de la realitat present i passada i de la cultura en què s'emmarca.
- Valorar positivament la possessió d'un patrimoni col·lectiu i comú, argumentant-ne la defensa i coneixement algunes obres declarades per la UNESCO patrimoni de la humanitat.
- Democratitzar l'ús del patrimoni extenent-lo a tots els sectors socials com un mitjà imprescindible per aconseguir el consens social, en la necessitat de conservar-lo i valorar-lo com a símbol de les identitats. És a dir, fer comprensible el patrimoni cultural mitjançant una interpretació científica i rigorosa i, al mateix temps, seductora.

4.2. Com el patrimoni cultural pot contribuir a la cohesió social

La sociologia designa la cohesió social com el grau de consens dels membres d'un grup social en la percepció de pertinença a un projecte o situació comuna. És una mesura de la quantitat

i qualitat de la interacció social dins el grup. És evident que la cohesió social depèn de múltiples factors: econòmics, socials, polítics, culturals...

Però creiem que té dos aspectes bàsics: garanties per accedir a una renda (element clau per a l'autonomia en la satisfacció de les necessitats bàsiques) i garanties per accedir a un estatus (reconeixement social, dret a expressar-se, significació social envers els altres...).

En termes generals, la cohesió social es genera a partir de la reducció de les desigualtats, de l'equilibri en la diversitat, establint vincles entre els ciutadans i el seu entorn. Una societat cohesionada té vies i capacitats per resoldre els seus conflictes i gaudeix d'un bon nivell de convivència. Els seus membres se senten que formen part de la comunitat

Quan la Generalitat de Catalunya va presentar el juliol del 2013 l'Agència Catalana de Patrimoni va definir els 114 museus registrats de Catalunya, els més de 22 milions de persones que els van visitar, així com els 37.982 monuments declarats i els 13.250 jaciments arqueològics i paleontològics com a elements que treballaven en xarxa i contribuïen a la cohesió del país.

Pere Izquierdo, en l'article *Patrimoni i cohesió social*, , desgrana la importància del patrimoni cultural en la cohesió social.

Considera que, en aquests moments de crisi i des de fa temps, les autoritats i els agents econòmic perceben els museus i el patrimoni cultural gairebé només com un atractiu turístic. Però, per damunt del seu valor com a actiu turístic, el patrimoni cultural i els museus i equipaments que se n'ocupen tenen una funció social de primer ordre, com a elements vertebradors i cohesionadors de la societat, capaços de contribuir al seu desenvolupament no tan sols econòmic, sinó també educatiu i social.

I citant a Peter Kearns : “En un període de globalització rampant, migració massiva, i diversitat creixent en societats de gairebé tot arreu, és temps de considerar el paper de la cultura i l'aprenentatge del patrimoni en el desenvolupament socioeconòmic de les comunitats, el seu sentit d'identitat i de cohesió, i la qualitat de vida de la gent.”

Izquierdo afirma que la necessitat de facilitar l'accés del públic a l'art i a la cultura és reconeguda en les lleis de gairebé tots els països. Però que el que no queda tan reflectit a les lleis és la capacitat del patrimoni i dels museus com a element de reforç de l'autoestima col·lectiva, tant per a la població en general com per a les minories i els col·lectius desafavorits. I tampoc no se sol contemplar el seu paper d'estímul cap al coneixement, ni el seu vessant educatiu no-reglat

Explica que arreu del món es fan experiències d'implicació social amb el patrimoni cultural. I que aquestes experiències moltes vegades generen noves dinàmiques socials. L'empoderament de la població ha resultat en general una fórmula excel·lent tant per al patrimoni com per a les comunitats que el custodien, i forma part de les actuals estratègies de la UNESCO.

És indiscutible la capacitat del patrimoni per mobilitzar voluntariat, mantenir una comunitat unida i generar xarxes i interaccions socials. Participar de manera activa en la protecció, la conservació i la difusió del propi patrimoni, ni que sigui per ensenyar-lo a la família que viu lluny, facilita nombroses oportunitats d'inclusió social i un increment de l'orgull cívic i l'autoestima individual i col·lectiva. Participar en les festes, tradicions i solucions gastronòmiques del lloc on vivim, crea espais compartits entre ciutadans de totes les classes i

orígens, i és sovint una àncora fortíssima enmig del món globalitzat. La prova la tenim en els castells.

Finalitza l'article afirmant que la gent que se sent part d'un col·lectiu, que no se sent aïllada, és gent més feliç i més cívica, té més oportunitats de prosperar i de ser útil als altres, es cuida més i és més sana⁷. I si, a més, aquesta gent té veritable interès per l'aprenentatge i el coneixement, un interès que el patrimoni desperta millor que cap altra cosa, tenim molt bons fonaments per a un desenvolupament sostenible

5.El segle XXI

Des de l'inici de la crisi, que els economistes situen l'any 2007, els tres museus de la ciutat n'han sofert l'impacte en aspectes essencials: la minoració dels pressupostos ordinaris (tant de funcionament com, sobre tot, de difusió), la disminució de treballadors dedicats a aquest sector i la nul·la inversió en infraestructures. Això ha estat comú a les tres administracions.

A aquests impactes caldria afegir-hi dos impactes de diferent origen en els dos elements de més potència de la ciutat:

- El 2009, en plena crisi i un cop finalitzades les obres, es reobren les Esglésies de Sant Pere/Seu d'Ègara i no es pot portar a terme el Pla de Comunicació previst per manca de pressupost.
- El 2013, amb la creació de l'Agència Catalana de Patrimoni, el Museu de la Ciència passarà a perdre la seva centralitat al quedar englobat dins el Museu d'Història de Catalunya i diluint-se el patrimoni industrial dins la resta

A això cal afegir –i afecta a tots– les retallades pressupostàries des del 2007 –que, en alguns casos, han disminuït els pressupostos un 50%–, la no inversió en infraestructures, la disminució de visitants i la impossibilitat de combatre aquesta davallada amb les eines tradicionals.

De la mateixa manera que la majoria d'empreses del país optimitzen els recursos, milloren i adapten els seus productes i busquen nous mercats i, molt sovint es re-inventen, és necessari que els centres patrimonials iniciïn urgentment un procés similar.

Pel que diuen els experts, no tornarà a repetir-se una abundor econòmica similar a la dels darrers vint anys i cal treballar en nous escenaris més col·laboratius, més austers i més eficients.

Eines com el Pla de Desenvolupament Turístic i el procés del Llibre Blanc poden actuar com a palanques per aconseguir això.

I també aplicar al patrimoni models que, en altres àmbits, han demostrat que estan funcionant.

5.1. Un possible nou model

A Terrassa, en el Parc Científic i Tecnològic Orbital 40, hi trobem clústers de diferents sectors: el d'òptica i fotònica, el clúster audiovisual, el de salut, el tèxtil, el de sostenibilitat i eco-tecnologies...

En anglès "clúster" significa "un grup de coses similars posicionades o que ocorren de manera propera entre si". Aquest concepte ha estat adoptat pel món de l'economia i la indústria, redefinint-se de la manera següent: "El clúster és una concentració geogràfica d'empreses i institucions interconnectades que actuen en un camp determinat." (Michael Porter, Universitat de Harvard, 1999)

Jacqueline Glarner, a l'article *Polítiques patrimonials: el concepte del clúster aplicat als museus*, www.cafesdepatrimoni.wordpress.com, analitza l'aplicació del concepte econòmic i industrial del clúster al patrimoni cultural. I en fa aquesta definició:

“Un clúster patrimonial és una concentració geogràfica de museus, institucions i agents relacionats amb un determinat grup d'usuaris, producte o sector patrimonial. Aquesta agrupació crea unes activitats de concentració que proporciona avantatges per a tots els actors implicats.”

L'autora agafa d'exemple la ciutat de Barcelona, però és igualment aplicable a Terrassa, que també té una oferta patrimonial variada. S'hi troben museus, empreses que donen serveis als museus (neteja, seguretat, activitats pedagògiques, monitoratge...), universitats que formen professionals, agències de turisme que porten visitants, escoles que envien alumnes, els ciutadans que busquen una oferta patrimonial de qualitat i engrescadora i les administracions públiques. L'autora considera que tots aquests agents tenen interès en què els museus tinguin bona salut. Es tracta de generar riquesa i crear un entorn on tots els actors implicats col·laborin per millorar, conscients que el conjunt és més que la suma dels elements individuals.

Però això no és normal. Acostuma a haver-hi molt poca relació entre ells: els museus no col·laboren gaire entre sí i les institucions interactuen poc amb la resta dels agents.

La política econòmica dels clústers empresarials no es pot calcar al món patrimonial, però sí s'aprofita tot el que interessa i convé i es comença a canviar l'enfocament, a pensar en clau de cultura col·laborativa, és possible sortir de l'estancament i la davallada progressiva en la què ens trobem.

5.2. La cultura també és un sector econòmic

Aquí cal fer esment del que aporta el sector cultural a l'economia (dades oficials del Ministerio de Cultura, provinents de l'Anuari d'Estadístiques Culturals 2014, editat per l'INAEM)

Pel que fa a l'**ocupació**:

El sector ocupa 485.300 treballadors, dels que 293.100 són homes i 192.200 són dones, el que representa el 2,8% de l'ocupació total.

El grup d'edat amb més ocupats en el sector es situa a l'interval entre els 35 i els 44 anys. Aquest grup concentra el 36,6% dels treballadors del sector, un 4,9 % per sobre de la resta de sectors que generen ocupació per la mateixa franja d'edat.

El 4,5% dels ocupats en el sector cultural són NO assalariats i de la resta (267.000) el 2,5% tenen contracte indefinit.

Per tipus d'activitat, dins del sector cultural són les activitats de disseny, creació, traducció, artístiques i d'espectacles les que concentren major nombre de treballadors amb 110.800 ocupats, essent els museus, els arxius i les biblioteques les de menys ocupació, amb 33.700 ocupats. Si parem atenció a la distribució per sexes en la distribució de subsectors culturals, el 51,9% dels ocupats en biblioteques, museus i arxius són dones.

Teixit empresarial:

L'any 2013 les empreses culturals a l'estat espanyol ascendien a 108.556, distribuïdes segons l'activitat en: el 76,3% en activitats d'indústries i serveis i el 23,7% en activitats comercials o de lloguer.

Pel que fa a la mida de les empreses segons el nombre de treballadors, només el 0,7% es situen per sobre dels 50 treballadors, i són en la seva gran majoria (61%) empreses sense assalariats, mentre el 31,9% estan en la franja dels 5 i 9 treballadors.

Si ens centrem a Catalunya, el nombre d'empreses és de 21.900, representant el 20% de les empreses del conjunt de l'estat, a una distància del 2,7% de la comunitat autònoma de Madrid – destaquem aquesta dada pel fet que les grans corporacions culturals es troben a Madrid i ens mostra que Catalunya té una vitalitat empresarial singular-.

Pel que fa al tipus d'activitat de les empreses culturals a Catalunya, 18.345 es dediquen a activitats d'indústria i serveis, 1.268 a serveis de biblioteques, arxius, i museus, 1.889 a activitats editorials, 1.796 a activitats audiovisuals i fonogràfiques, 6 agències de notícies i 5.873 a activitats de creació de continguts- autories- .

Volum de negoci

El volum de negoci global del sector generat en l'últim període analitzat (2012) ha estat de 22.570.586.000€, essent el sector audiovisual el de major participació amb 4.663.774.000€.

Les activitats d'emissió i televisió, amb 3.294.279.000€, junts representen la principal activitat, seguida del sector editorial, amb un volum de negoci de 5.407.310.000€ i la comercialització editorial i de premsa amb 3.104.836.000€

5.3. Turisme i Patrimoni Cultural

Les seves característiques i els seus àmbits respectius són molt diferents, però molts dels seus objectius coincideixen i és necessari que conflueixin.

Com hem vist, tots dos sectors tenen activats processos de treball, d'anàlisi i de reflexió de futur. També és necessari que el sector del turisme no només tingui un paper important en el clúster de patrimoni cultural, sinó que la cultura col·laborativa els impregni de baix a dalt.

El que ja apuntava el Pla de Màrqueting Turístic de la Diputació, el Pla de Desenvolupament Turístic de Terrassa ho acaba de concretar. És a dir, si la ciutat vol aprofitar el posicionament i la potencialitat que ja té, ha d'apostar decididament pel turisme cultural com a eix turístic. I aprofitar el que ja té i el que durant anys ha treballat: el patrimoni Industrial i Modernista, el mNACTEC i la Seu d'Egara.

Es el **TURISME CULTURAL** pel que cal apostar turísticament. Ni l'Artisania, ni el Turisme de Reunions, ni el religiós tenen un potencial alt.

Potencial ALT:

Turisme vinculat al Patrimoni Industrial

Turisme Cultural i Turisme amb motivació cultural

Entorn competitiu (respecte BCN i resta Catalunya): El Patrimoni Industrial i Modernista, la Seu d'Egara i el mNACTEC són els elements d'atractivitat més potents

Terrassa és altament competitiva en Patrimoni Industrial.

estratègia de productes amb potencial i atractivitat ALT:	Turisme	Cultura	Turisme + Cultura
Complexitat en la gestió i dificultat d'implicació de les institucions culturals en una visió 'turística' dels fenòmens culturals		◆	
La programació d'activitats culturals està pensada més pels residents que pels potencials mercats turístics. Necessitat de programació d'activitats turístico culturals pensant en les necessitats del mercat turístic en quant a temes, calendaris, horaris...		◆	◆
Necessitat prioritària d'una política conjunta Turisme – Cultura i de la definició de l'eix/eixos o temes culturals clars per la ciutat (Patrimoni, Modernisme Industrial, Arquitectura, Música, etc.)			◆
Manca promoció conjunta dels 3 museus, d'un discurs comú i complementari.		◆	
Fer servir l'arquitectura industrial i modernista per explicar la ciutat			◆
Consens per la promoció d'una única ruta modernista industrial			◆
Oportunitat del Pla de Dinamització del Patrimoni		◆	
Posicionar-se en TC requereix un esforç, un temps i diners persistent, continuat i coherent.			◆

Què hauríem de fer des de Cultura?

Elements negatius vinculats al potencial i atractivitat turística ALT	Accions
Complexitat en la gestió i dificultat d'implicació de les institucions culturals en una visió "turística" dels fenòmens culturals	Introduir, en àmbits i equipaments concrets, el concepte "client" i "venda" turística
La programació d'activitats culturals està pensada més pels residents que pels potencials mercats turístics. Necessitat de programació d'activitats turístiques culturals pensant en les necessitats del mercat turístic en quant a temes, calendaris, horaris...	En base al potencial alt i mig, programar també en clau d'atractivitat externa Adequar calendaris i sobretot horaris dels equipaments i serveis
Necessitat prioritària d'una política conjunta Turisme – Cultura i de la definició de l'existència o temes culturals clars per la ciutat (Patrimoni, Modernisme, indústria, Arquitectura, Música, etc.)	Treball tècnic conjunt Cultura/Turisme REAL
Falta i promoció conjunta dels 3 museus, d'un discurs comú i complementari.	Treball dels 3 museus amb Cultura i després amb Turisme
Fer servir l'arquitectura industrial i modernista per explicar la ciutat	Cal que, més enllà de Cultura i Turisme, s'assumim pels diferents serveis i per la ciutadania
Consens per la promoció d'una única ruta modernista industrial	Repensar el repartiment fins ara vigent
Oportunitat del Pla de Dinamització del Patrimoni	Coordinat – i supeditat al PD Turisme
Posicionar-se en TC requereix un esforç, en temps i diners persistent, continuat i coherent.	Es promocio economica en temps de crisi Decisió política i plans d'actuació anuals
	Incorporar aquestes estratègies al Pla Dinamització Patrimoni al Llibre Blanc Cultura i ACTUAR en conseqüència

Estat de la qüestió dels recursos culturals amb potencial i atractivitat ALT	Accions
Patrimoni Industrial i Modernista	- Enfocament integral des de Cultura - Prioritzar com a eix estratègic també de cultura - Implicació de tots els serveis de l'Ajuntament i els agents de la ciutat (serveis cultura, urbanisme, coneix, ensenyament, ...) i incorporar Cultura a la XATIC. - Implicació i lideratge comarca des de Cultura
Seu d'Egara	- Tractament i funcionament NO de seu de museu local - Prioritzar i potenciar culturalment - Buscar interlocutor i voluntat Bsbat per bastir línia cultural i de promoció conjunta
mNACTEC	- Prioritzar com a eix estratègic també de cultura - Bastir estratègies conjuntes - Bastir eix cultural científic a museu/UJC/Cultura

5.4. Reflexions al voltant del Full de Ruta de la Cultura

L'eix 1, "Capitalitat cultural i projecció exterior" compta amb una sèrie d'objectius específics que concreten els horitzons als quals es vol arribar:

- Potenciar la imatge exterior que es té de Terrassa com a capital cultural
- Promocionar la riquesa cultural existent de la ciutat
- Crear noves ofertes atractives a partir dels recursos existents

El passat mes de setembre la taula de treball d'aquest eix, moderada pel Vicenç Villatoro, va fer dues sessions per aprofundir en el tema i fer propostes de futur. Aquestes propostes abasten des de reforçar la marca de Terrassa cultura, el concepte de territori policèntric –en relació al centre cultural i turístic que és Barcelona-, a consolidar la capitalitat cultural, a establir un relat, als esdeveniments...

I tot aquest treball és possible portar-lo a terme precisament ara, aprofitant la crisi per pensar i repensar-nos.

De la crisi hem après que només allò que té arrels fondes, que té fonaments sòlids, creix i persisteix.

La ciutat demostra, al llarg de la seva història, una fantàstica capacitat per crear, innovar i excel·lir. I això es produeix en diferents períodes i en diferents àmbits. Aquests àmbits, a més, interactuen i s'alimenten recíprocament.

Perquè potser no és cosa de les èpoques ni dels àmbits, sinó de l'actitud amb què les persones els encaren.

A d'altres ciutats no es produeix aquest fenomen. A Terrassa, sí.

És l'ADN terrassenc. L'ADN, per les sigles d' *Àcid Desoxiribonucleic*, és una molècula de gran tamany que guarda i transmet de generació en generació tota la informació necessària per al desenvolupament de totes les funcions biològiques d'un organisme.

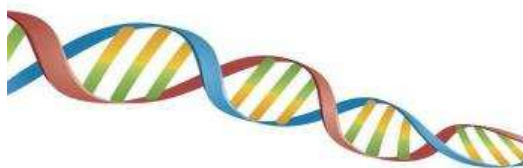
Si s'aplica al patrimoni cultural el concepte d'aquesta gran mol·lècula, es constata que és precisament el patrimoni cultural l'essència mateixa d'aquesta molècula. El patrimoni cultural guarda i transmet de generació en generació tota la informació i el coneixement necessari per al desenvolupament de totes les funcions de la societat terrassenca.

Aquest ADN cultural, en el seu sentit més ampli, ha estat en el territori al llarg dels segles i és el que ha bastit el clima cultural que ha fet que Terrassa sigui com és.

Aplicant aquest concepte als moments actuals i en concret al patrimoni històric, es pretén aconseguir:

- Generar atractivitat
- Guanyar més posicionament
- Crear, innovar, transformar
- Irradiar clima cultural de qualitat
- Atraure més visitants
- Estimular l'economia

La mol·lècula d'ADN està formada per dues cadenes formades per un elevat nombre de compostos químics i formen una mena d'escala que s'anomena doble hèlix. Se la representa així:

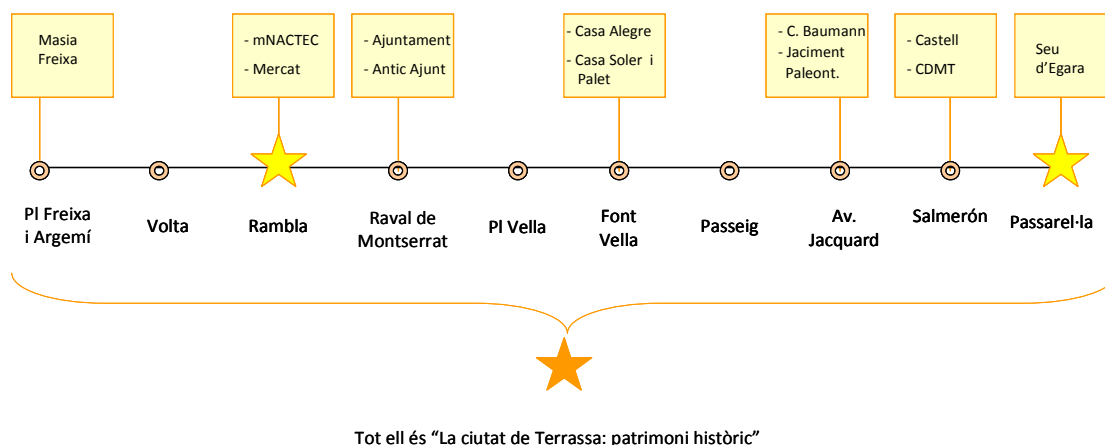

Els dos gran eixos patrimonials i històrics que destaquen per sobre de la resta de períodes i llegats patrimonials a Terrassa són, sens dubte, el medieval i l'industrial.

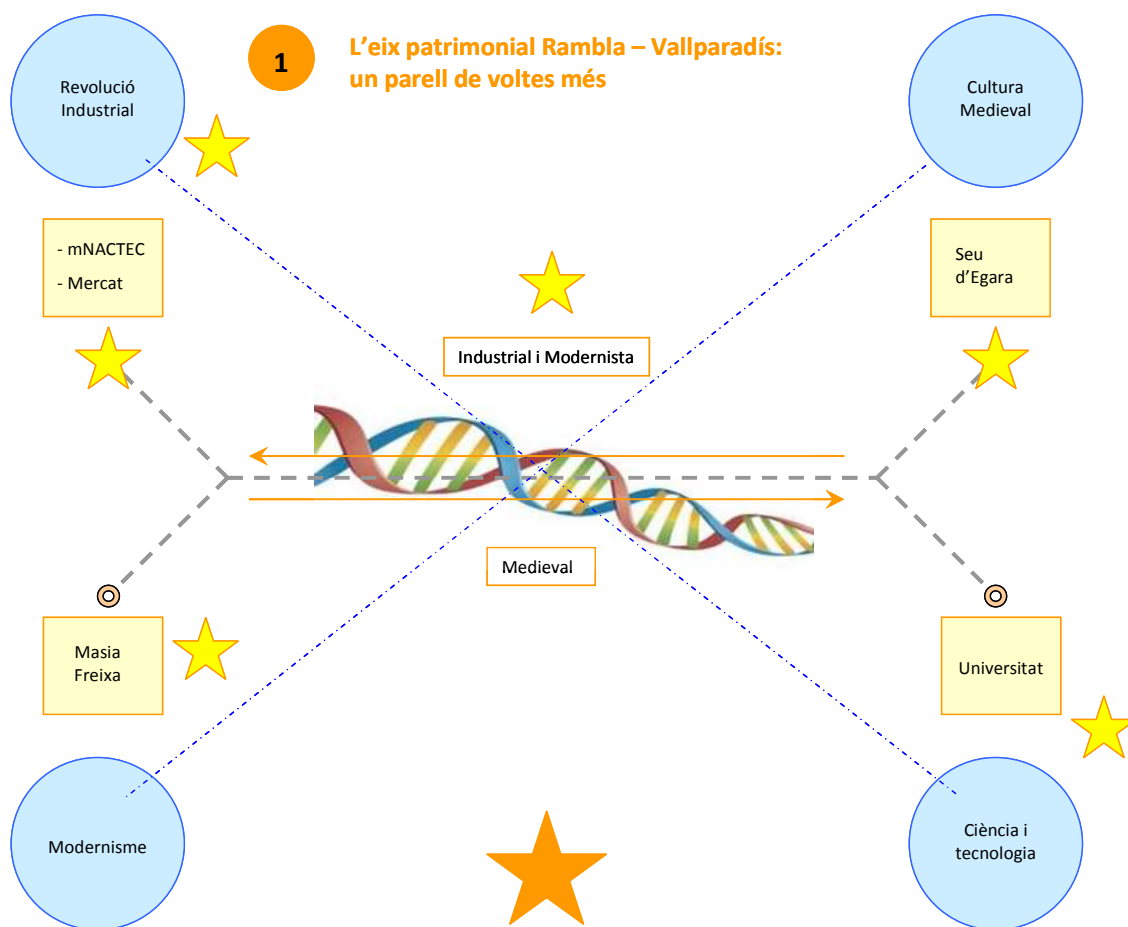
A més, el Pla de Màrqueting Turístic defineix com a recursos que destaquen sobre la resta ("A") el Museu de la Ciència i la Tècnica i la Seu d'Egara, el modernisme i el turisme industrial. I que tota la ciutat de Terrassa és "Producte Estrella" pel seu patrimoni històric.

Si s'agafés un plànol de la ciutat i es proposés de fer un eix amb la major concentració de patrimoni cultural de la ciutat, el dibuixaríem amb inici a la Rambla i final a Vallparadís. I la seva plasmació seria, aproximadament, aquesta:

Les ★ són els 2 elements que el Pla Estratègic de Turisme de la província destaca, i en tenim un a punta i punta del recorregut.

Si s'agafés altre cop el plànol i es fes l'exercici de posar-hi el dibuix de la mol·lècula, dibuixant-li les dues escales que componen l'ADN, i tot seguit hi situéssim els diferents recursos i conceptes més rellevants del patrimoni històric de la ciutat, així com els períodes i conceptes que s'hi vinculen, el resultat podria ser el següent:

Si a l'eix patrimonial inicial s'hi incorporen els elements "A", es visibilitzen les rutes i es conceptualitzen històricament i temàtica, tenim, com en l'ADN, "tota la informació per al desenvolupament de totes les funcions d'un organisme"

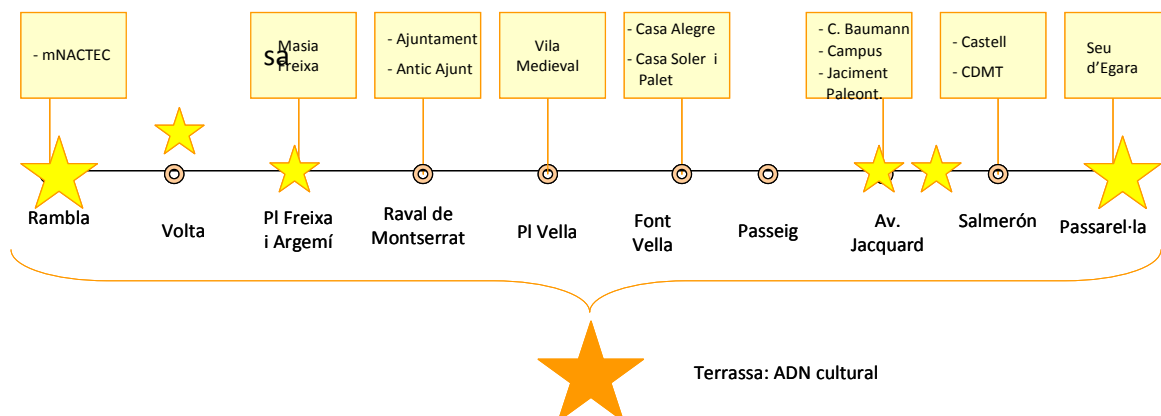
L'eix Rambla – Vallparadís és a la vegada:

- La ruta industrial i modernista
- La ruta medieval
- La connexió entre la Revolució Industrial i la ciència i la tècnica i la Universitat i el coneixement científic i tecnològic
- L'evolució del període medieval al modernista

I a cada extrem de l'eix, un /s element /s "A" que, amb la seva atractivitat, desplacen l'energia, és a dir, el coneixement i les persones, a banda i banda.

Si, un cop fet aquest exercici, tornem a dibuixar sobre el plànol la mol·lècula, l'eix Vallparadís – Rambla, aquest en seria el resultat:

5.5. Proposta de reordenació

Aquest ADN cultural és com una trena, un cordó, un fil.... l'essència de la trama i l'ordit, el que fa possible el teixit de la ciutat.

La seva potència és que aquesta molècula guarda i transmet de generació en generació tot el coneixement necessari per al desenvolupament actual i futur. I hem de recordar que la tenim. I utilitzar-la.

Per tal d'avançar en aquesta proposta caldria:

1. Partir de la cadena d'ADN com a eix i fonament d'acció.
2. Prioritzar i potenciar els 2 extrems de la cadena de l'ADN i el propi ADN
3. Reforçar i enfortir els punts on Terrassa té potencial però no lideratge.
4. Donar-lo a conèixer a la ciutadania per tal que esdevingui assumit.

Això comportaria, també, modificar alguns dels seus elements:

1. Promoure la ciutat en base al seu posicionament extern (la ciutat en conjunt és producte "estrella" de la comarca pel seu patrimoni històric, i ben posicionada).
2. Extrems de la cadena de l'ADN:
 - Rambla:
 - mNACTEC i Turisme Industrial-XATIC (els 2, "productes A" i lideratge de Terrassa a Catalunya). Sumar els 2. Conveni de treball conjunt, no només de col·laboració. Que el mNACTEC actuï també com a ciutat i viceversa. Que Terrassa lideri amb més força la XATIC i visibilitzi aquest lideratge en patrimoni i turisme industrial en la resta de municipis que la componen.
 - Vallparadís:
 - Seu d'Egara i món medieval ("producte A" sense lideratge de Terrassa per manca de priorització i de promoció).

- Convertir el Castell Cartoixa en el Centre d'Interpretació de la Seu i del món medieval.
- Traslladar l'exposició d'història de la ciutat a la Casa Soler i Palet i construir un nou relat integrador sobre la història de la ciutat

3. Reforçar i enfortir els punts on Terrassa té posicionament però no té lideratge:

- Modernisme al Vallès Occidental:
 - Terrassa pràcticament el lidera, però li manca una empenta final.
- Masia Freixa:
 - Oficina de Turisme i Centre d'Interpretació del Modernisme Industrial de Terrassa i de Catalunya. Ruta Industrial i Modernista. Seu permanent de la Fira Modernista.
- Oferta Universitària del Vallès
 - Posicionament i singularització de Terrassa en ciència i tecnologia, en especificitat de campus urbà. Caldria incorporar-hi altra formació tècnica especialitzada de qualitat i dignificar la FP.
- Parcs Tecnològics i Empresarials del Vallès Occidental.
 - Posicionar amb més força el de Terrassa.

4. Que tots els àmbits ciutadans coneguessin la cadena d'ADN i l'assumissin com a pròpia.

Com es diu a la cita inicial del present document "Els nous reptes que es planteja la societat del segle XXI reclamen del patrimoni cultural que exerceixi el paper que li confereix ser tant un **recurs per a la cultura** com un **capital econòmic**."

I citant Àlex Susanna: "El fonament és saber quin és el paper que ocupa la cultura dins de qualsevol projecte de govern: hem de distingir si és un ornament o un eix vertebrador d'un programa polític."

5.6. Concrecions

Per tal de tirar endavant aquesta proposta de reordenació i amb l'objectiu de definir un nou model pel patrimoni cultural de la ciutat, proposem:

- **Impulsar el clúster de patrimoni cultural**, format per museus i institucions i agents relacionats amb determinats grups d'usuaris, productes i sectors patrimonials. La col·laboració i coordinació dels 3 museus, més l'Arxiu Històric, i les empreses vinculades, les universitats, el món educatiu i el turístic de la ciutat proporcionaria, com ho fan els clústers empresarials, un necessari canvi d'enfocament, una cultura col·laborativa i un treball en xarxa que, en aquests moments, és imprescindible, gairebé vital.
- Que, fruit d'aquest treball col·laboratiu, es definissin **objectius comuns** a curt i mig termini en l'àmbit del patrimoni cultural terrassenc.
- Que el govern de la ciutat recollís els objectius del clúster com a propis.
- Que els serveis municipals de Cultura i Turisme definissin i portessin a terme un programa amb objectius comuns, basat en el Pla de Desenvolupament Turístic, el present document i en estreta col·laboració amb el Clúster de Patrimoni.

Línies de treball prioritàries:

1. Actualitzar, dinamitzar i apropar el patrimoni històric i artístic a la ciutadania
2. Convertir els recursos patrimonials en elements d'atractivitat cultural i turística basats en la qualitat i l'excel·lència.
3. Treballar aquests recursos culturals per tal de convertir-los en veritables productes turístics

1. Actualitzar, dinamitzar i apropar el patrimoni històric i artístic a la ciutadania

El Pla General de Museus d'Àmbit Local de Terrassa data de l'any 1989 i l'exposició permanent ubicada al Castell és de l'any 1994. D'aleshores ençà hi ha hagut molta feina feta, molts projectes desenvolupats i molts canvis essencials, com el Pla Director de les Esglésies de Sant Pere, pràcticament finalitzat, excepció feta del "museu de les Esglésies", l'espai que ha d'explicar el recinte i mostrar els objectes relacionats.

La proposta consistiria en ubicar el Museu de la ciutat a la Casa Soler i Palet i que el Castell Cartoixa acollís el museu de la Seu d'Ègara. Aquesta reordenació pretén aconseguir més d'un objectiu, en més d'un nivell:

- Actualitzar i modernitzar la musealització de 1994 de l'exposició permanent, que és la que explica la història de Terrassa des dels orígens fins el segle XXI, convertint-la en una eina fonamental per als diferents cicles d'ensenyament dels centres educatius de la ciutat i per a la ciutadania en general. La Casa Soler i Palet permetrà aquesta nova musealització, una millor visibilització i, sobre tot, la modernització del relat museístic.
- Reforçar més la potència de la Seu d'Ègara/Esglésies de Sant Pere ubicant el "museu" de les Esglésies que contempla el Pla Director al Castell Cartoixa de Vallparadís, la qual cosa permetria mantenir coherència en el discurs i en els plantejaments que aquest formulava. L'entrada a les Esglésies es faria a través del Castell i el visitant accediria al recinte per la passera, donant una visió prèvia que en aquests moments no es té. A més, la nova ruta peatonal de la Seu d'Ègara, que marca el recorregut pels carrers comercials del Centre, reforça aquesta proposta i dona més coherència a l'accés i la visita al recinte.
- Provocar una concentració museística encara més potent a Vallparadís que, amb l'obertura de l'estació de metro, facilitarà més la mobilitat i en potenciarà l'atractivitat, tant en el territori més proper, com a la comarca, Barcelona, i la resta de Catalunya.
- El Centre de Documentació i Museu Tèxtil, amb aquesta concentració i amb una vinculació explícita dels dos centres en relació a la història medieval i també amb el mNACTEC amb el modernisme industrial, podria establir 2 eixos que sobresortissin de la resta: el ja desenvolupat, de modernisme tèxtil i el del món tèxtil medieval.

2. Convertir els recursos patrimonials en elements d'atractivitat cultural basats en la qualitat i l'excel·lència

Tornem a l'ADN cultural. Els representants que anaven a vendre els teixits fets a Terrassa per tota la península, tenien un element previ a favor seu: la qualitat del producte i la bona reputació de les fàbriques terrassenques.

El producte –l'objecte- patrimonial té qualitat i, en alguns casos, molta qualitat. Si a aquesta qualitat li afegim la creació d'experiències enriquidores i singulars pel visitant i l'excel·lència

en el servei, es pot aconseguir el grau superior, l'excel·lència, que és la que permet generar una major atractivitat entre el públic, sigui aquest proper o més llunyà.

D'una banda, es tracta d'oferir en les millors condicions un patrimoni històric que pertany a tothom, i per l'altra, en un mercat com el cultural ha arribat un moment en què la competitivitat entre institucions ha fet necessària la cerca de la distinció, del senyal d'identitat que doni prestigi i posicioni el museu en la societat i, en conseqüència, atregui un major nombre de visitants.

I això passa per estudiar els públics i els no-públics, per analitzar els seus interessos, per connectar l'objecte patrimonial i el patrimoni amb el present i l'actualitat. I per captar-ne de nous.

Aquesta conversió ha de gestar-se, en primer lloc, en els centres patrimonials per tal de, posteriorment, treballar-la en el clúster de Patrimoni.

3. Treballar aquests recursos culturals per tal de convertir-los en veritables pols d'atractivitat

El treball col·laboratiu, el canvi de model que ha de portar a terme el Clúster de Patrimoni Cultural impulsat per l'Ajuntament, així com aquests elements d'atractivitat cultural d'excel·lència, han d'anar acompanyats de dues línies de treball específiques:

- L'enfocament i la mirada específica de públic/s per a tots aquests elements
- El treball conjunt i l'objectiu comú dels serveis municipals de Turisme i de Cultura per tal d'incrementar el nombre de visitants a la ciutat i aconseguir posicionar Terrassa com una veritable destinació de turisme cultural.

Més enllà de les línies i actuacions ja esmentades, serà també necessari:

- Redactar els projectes museogràfics i museològics dels dos edificis proposats
- Llogar temporalment nous espais (el magatzem actual està saturat) per guardar els objectes que actualment s'exhibeixen al Castell i traslladar els objectes i materials als magatzems i nous espais
- Adequar el Castell i la Casa Soler i Palet per acollir objectes museístics (climatització, seguretat...)
- Executar el projecte de musealització de cada espai
- Definir serveis i plans d'acció.

“La cultura, a més, es mostra com una eina instrumental vàlida per aconseguir molts altres objectius socials com la lluita contra el fracàs escolar, la inclusió de col·lectius en risc o la integració digna de col·lectius d’immigrants, l’empoderament de dones de mitjana edat amb baixos nivells de formació, la inserció de població reclusa, la millora en malalties degeneratives de la gent gran, etc (...) Però encara més, el que avui ja sabem amb certesa és que la concentració d’activitats culturals en un determinat territori canvia la lògica i el funcionament de les seves dinàmiques econòmiques d’una manera més profunda i complexa del que havíem suposat fins ara, degut a que generalitza una propensió a la innovació.”

Pau Rausell-Köster (2013). Comprender la economía de la cultura como vía para salir de la crisis

Bibliografia

- *Activitat turística a la província de Barcelona: Informe anual 2014*. Diputació de Barcelona, Labturisme, 2014
- Amaste, R. *De la economía de la cultura a una nueva cultura económica*. 2012, a <http://colaborabora.org/2012/09/30>
- Amaste, R. *Sobre cultura política pública*, 2012, a <http://colaborabora.org/2012/06/326>
- Avila, A.; Díaz Mier, M. "La economía de la cultura ¿una construcción reciente?". *ICE, Revista de Economía*, 2001, núm. 792, p. 9-29
- R.M. Ávila i I. Mattozzi, *La didáctica del patrimonio cultural y la educación de la ciudadanía europea* a <http://www.clio92.it/public/documenti/associazione/Convegniseminari>
- Barrere, Ch.- Barthelemy, D.- Nieddu, M.- Vivien, F.D. "Réinventer le patrimoine". *De la culture à l'économie, une nouvelle pensée du patrimoine?* Paris : L'Harmattan, 2015
- Bonet, Ll. *Diagnosi de la cultura a Barcelona: Bipolaritat: Efervescència i crisi (1)*. 2013, a <http://lluisonet.blogspot.com.es/2013/10>
- Bonet, Ll. *Diagnosi de la cultura a Barcelona: La crisi del finançament (2)*. 2013, a <http://lluisonet.blogspot.com.es/2013/10>
- Bonet, Ll. *Diagnosi de la cultura a Barcelona: Creativitat, innovació i emprenedoria (3)*. 2013, a <http://lluisonet.blogspot.com.es/2013/10>
- Bonet, Ll. *Diagnosi de la cultura a Barcelona: Participació i consum cultural (4)*. 2013, a <http://lluisonet.blogspot.com.es/2013/10>
- Carbonell, E. *Nuevas formas de administrar la cultura*. 2012, La Vanguardia/Culturas, p.15
- Carbonell, S; Casamartina, J. *Les fàbriques i els somnis*. 2002, Centre de Documentació i Museu Tèxtil, 501 pàgs.
- Casanelles, E. *El patrimonio industrial en Catalunya. Artigrama*. 1999, núm 14, p. 49-63
- Casas, M. *Encerts i desencisos del micromecenatge de Pedralbes*, 2013, a <http://embadalits.wordpress.com/2013/05/06>
- Casas, M. *Els museus catalans i la crisi (1): personal i partides sota mínims*, 2013, a <http://embadalits.wordpress.com/2013/09/03>
- Casas, M. *Els museus catalans i la crisi (2): màxim estalvi i molts sacrificis*, 2013, a <http://embadalits.wordpress.com/2013/09/06>

- Casas, M. *Polítiques patrimonials: El paper dels professionals en la relació entre política i patrimoni*. 2013. a <http://www.cafesdepatrimoni.wordpress.com/2013/10/29>
- Castells, M. *¿Revolución?*. 2013, a <http://www.lavanguardia.com/opinion/articulos/20130209>
- Donaire, J.A. *Turisme cultural: entre l'experiència i el ritual*. Girona, Vitel·la, 2008. 286 p.
- Glarner, J. *Polítiques patrimonials: el concepte de clúster aplicat als museus*. 2013, a <http://www.cafesdepatrimoni.wordpress.com/2013/11/10>
- González Monfort, N. (2006) *El valor educativo y el uso didáctico del patrimonio cultural* a <http://pagines.uab.cat/neus.gonzalez/sites/pagines.uab.cat/neus.gonzalez>.
- Greffe, Xavier. "La economía política del patrimonio cultural en el tiempo del desarrollo sostenible". *Walekeru: revista de investigación en cultura y desarrollo*, 2010
- Hernández Rodríguez, C. *La calidad y la excelencia ¿un problema de cultura y valores en las organizaciones?* 2012, IIESCA Ciencia Administrativa, p. 92-101
- Herrero, L.C. "La economía del patrimonio histórico". *RAE. Revista Asturiana de Economía*, 2001 núm. 792, p. 151-168
- Herrero, L.C. "La economía de la cultura en España: una disciplina incipiente". *RAE. Revista Asturiana de Economía*, 2002 núm. 23, p. 147-175
- Izquierdo Tugas, Pere. *Patrimoni i cohesió social*. Revista Auriga, 65. Abril 2013
- Kearns, Peter: *Heritage, Regional Development and Social Cohesion*. Östersund, 2010.
- Koboldt, Ch. (1997): "Optimizing the Use of Cultural Heritage", a: Hutter, M. y Rizzo, I (1997) *Economic Perspectives on Cultural Heritage*, MacMillan Press, Londres.
- Laboratori de Turisme. *Activitat turística a la província de Barcelona 2012*. Informe anual, 2013. Diputació de Barcelona.
- Minguet, J.M. "La cultura a TV3, pitjor que frivolitat". *Núvol, el digital de cultura*. 2013 a <http://nuvol.com/opinio>
- Martí Font, J.M. "Mascarell sacude los museos: El titular de Cultura presenta un plan para articular el sistema museístico de Catalunya". 2012, A: <http://ccaa.elpais.com/ccaa/2012/03/07/catalunya>
- Mir, Jordi i Veciana, Paula, *La utilitat de l'inútil*, a <http://diarieducacio.cat/blogs/raconsdepensar/2014/04/18/la-utilitat-de-linutil>. abril 2014.
- Montañés, J.A. "Els clarsobscurs dels museus. Entre la tradició i la modernitat, aquests equipaments es plantegen el seu futur". 2013, a <http://ccaa.elpais.com/ccaa/2013/11/06/quadern>
- Morell, C. "La columna vertebral". *El Punt Avui/Cultura*, 2010, a <http://www.elpuntavui.cat/noticia/article/5-cultura>

- Muñoz-Seca, B. "El arte de crear experiencias. Un modelo de servicio para la excelencia cultural". *Revista IESEinsight*, 2012, núm. 12, p. 50-57.
- Oller, J.M.; Rodolfo, A. *El modernisme a Terrassa*. Barcelona, Lunweg, 2002
- Ordine, Nuncio. *La utilitat de l'inútil: Manifest*. 2013, Quaderns crema, Barcelona
- Palau, M. "Alguns museus moriran poc a poc d'inanició". *El Punt Avui/Cultura*, 2013, a <http://www.elpuntavui.cat/noticia/article/5-cultura>
- Palma, L.A; Aguado, L.F. "Economía de la cultura. Una nueva área de especialización de la economía". *Revista de Economía Institucional*, 2010, vol 12, núm. 22, p. 129-165
- Pardo Abad, C.J. "La reutilización del patrimonio industrial como recurso turístico. Aproximación al turismo industrial". *Treballs de la Societat catalana de Geografia*. 2004, núm. 57, p. 7-32
- Pascual, J. "La cultura en las ciudades, ¿susto o muerte?". *El País/Economía*, 2013, a <http://www.economia.elpais.com/economia/2013/09/02>
- Pastor, M.J. "El patrimonio cultural como opción turística". *Horizontes antropológicos* a <http://www.scielo.br/scielo>
- Peregrina, N. *Història del patrimoni museístic de Terrassa (1904-2004)*. 2004, Ajuntament de Terrassa, 55 pàg.
- Prats, Joaquim, *Valorar el patrimonio histórico desde la educación: factores para una mejor utilización de los bienes patrimoniales* a: <http://www.ub.edu/histodidactica>.
- Rausell-Köster, Pau. "Comprender la economía de la cultura como vía para salir de la crisis". *El profesional de la información*, 2013, vol. 22, p. 286-289.
- Sánchez Romero, M.; Rodríguez de Guzmán, S.; Hernández. "Societat i patrimoni: Polítiques públiques". *Revista Treballs d'Arqueologia*. 2012, UAB,
- Tapia Gómez, M.C. , Un "lugar para el patrimonio. La conservación del patrimonio cultural en la red". Barcelona, *Revista Geocrítica* núm. 153, 1 novembre 2011
- *Terrassa, 100 anys teixint ciutat*. 1992, Ajuntament de Terrassa
- Saiz, E. "Una red europea evalúa el peso del patrimonio cultural en la economía". *Revista PH. Instituto Andaluz del Patrimonio Histórico*, 2013, núm. 84, p. 15-17
- Santacana, J; Llong, N. *Museo local, la cenicienta de la cultura*. 2008, Ediciones Trea, Gijón. 231 pàgs.
- Vicente, C. *Patrimoni cultural, memòria i identitat local*. 2009, Diputació de Barcelona

